

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

KOKEMUKSIA PERHEEN TUEN TARPEISIIN VASTAA- MISESTA PERHEENTALOLLA

TEKIJÄT: Minna Kumpulainen
Sara Kaikkonen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma/Tutkinto-ohjelma Sosionomin tutkinto-ohjelma	
Työn tekijä(t) Minna Kumpulainen ja Sara Kaikkonen	
Työn nimi KOKEMUKSIA PERHEEN TUEN TARPEISIIN VASTAAMISESTA PERHEENTALOLLA	
Päiväys	24.11.2018
Sivumäärä/Liitteet	33/2
Ohjaaja(t) Kalevi Paldanius ja Mariaana Tuovinen	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Lastu-Projekti	
Tiivistelmä	
<p>Opinnäytetyömme tarkoituksena on kerätä kokemuksia erityistä tukea tarvitsevien lasten ja perheiden tarpeisiin vastaamisesta Kuopion Perheentalolla ja selvittää, vastaako Perheentalo tällä hetkellä erityistä tukea tarvitsevan lapsen tarpeisiin riittävällä tasolla. Tutkimme, miten Kuopion Perheentalon toiminta vastaa erityistä tukea tarvitsevien lasten perheiden tarpeisiin ja millaisia perheiden osallisuuden kokemukset ovat Perheentalon toiminnasta.</p> <p>Toimeksiantajana toimii Savon vammaisasuntosäätiön hallinnoima Lastu-projekti. Projektin päätavoitteena on vahvistaa vammaisten lasten perheiden hyvinvointia, sekä vahvistaa ja korostaa erityistä tukea tarvitsevan lapsen oikeuksia ja osallisuutta, sekä tukea vanhemmuutta Perheentalon toiminnan avulla. Projektin toiminnalla pyritään siis vakiinnuttamaan toimivaksi koetut tukimuodot osaksi Perheentalon toimintaa ja näin helpottamaan toiminnan saavutettavuutta, sekä vahvistamaan vammaisten ja muiden erityistätukea tarvitsevien lasten ja heidän perheidensä osallisuuden kokemusta ja sen toteutumista.</p> <p>Tutkimus on kvalitatiivinen tutkimus ja aineistonkeruun menetelmänä tutkimuksessa käytettiin teemahaastattelua. Haastatteluun osallistui kaksi kuopiolaista erityistä tukea tarvitsevaa lapsiperhettä ja kerätty aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Opinnäytetyön tulosten mukaan Perheentalon toiminta vastaa monipuolisesti erilaisten perheiden tarpeisiin ja toiveisiin lapsen osallisuutta edistäen. Tuloksissa korostui perheiden tyytyväisyys erityistä tukea tarvitseville lapsiperheille järjestettyyn toimintaan ja kokemukset henkilökunnan asiantuntevasta, sekä aidosta ja läsnäolevasta kohtaamisesta.</p>	
Avainsanat Vanhemmuuden tukeminen, erityinen tuki, osallisuus	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author(s) Minna Kumpulainen and Sara Kaikkonen			
Title of Thesis Experiences of meeting the demands of the family at the Kuopio familyhouse			
Date	24.11.2018	Pages/Appendices	33/2
Supervisor(s) Kalevi Paldanius ja Marjaana Tuovinen			
Client Organisation /Partners Lastu-project			
Abstract <p>The purpose of the thesis was to study what kind of experiences families and children with needs of special care support had of Kuopio Familyhouse (Kuopion perheentalo) . The aim was also to find out whether Familyhouse provides enough support for children with special needs. The purpose of the thesis was also to study how the operations of Kuopio Familyhouse meet the needs of families with special support needs. The client organization of the thesis was the joint project Lastu of Pelastakaa Lapset Ry, Savas and Vamlas. The main goal of this project was to strenghten the well-being of families with disabled children as well as strenghten and emphasize the rights and involvement of children with special support needs and also support parenthood with the help of Familyhouse. The aim of the project operations was to establish working support models as part of the daily operations of Familyhouse and thus facilitate the reachability of the needed services as well as strenghten the experiences of participation and fulfillment of the families with disabled children or children with special needs. The qualitative research method was applied in this study where theme interviews were used as a method to gather material. There were two families with need of special support participating in the interviews and the collected material was analyzed using the material based content analysis. The results of the study revealed that Familyhouse provides all around support matching the needs and wishes of the families while emphasizing the involvement of children. The results highlighted the families´ satisfaction with the activities coordinated for the families with needs of special support. The experiences with the competent, genuine and present encounter with the staff became also emphasized in the results.</p>			
Keywords Supporting parenthood, children with needs of special support, inclusion			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	PERHEENTALON ESITTELY	7
3	VANHEMMUUDEN TUKEMINEN	8
3.1	Eryistä tukea tarvitsevan lapsen ja perheen ammatillinen kohtaaminen	9
3.2	Vertaistuki perheen tukimuotona ja voimavarana	10
4	LAPSEN OSALLISUUS	11
5	ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAN LAPSEN OSALLISUUDEN TUKEMINEN JA EDISTÄMINEN	13
5.1	Eryistä tukea tarvitsevan lapsen vuorovaikutuksen vahvistaminen ja esteetön viestintä	14
5.2	Liikkumisen mahdollistaminen ja esteetön ympäristö	16
6	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET	16
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	17
7.1	Aineiston sisällönanalyysi	18
8	TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	20
9	TUTKIMUKSEN TULOKSET	21
9.1	Eryistä tukea tarvitsevan lapsen osallisuuden tukeminen ja edistäminen Perheentalolla	21
9.2	Perheentalon toiminnan vastaaminen erityistä tukea tarvitsevan lapsiperheiden tarpeisiin	22
9.3	Vanhemmuuden tukeminen Perheentalolla ja perheen kokemukset vertaistoiminnasta	23
9.4	Kokemukset Perheentalon henkilökunnan taidosta kohdata erilaiset perheet	23
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	24
11	POHDINTA	26
	LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT	28
	LIITE 1: TEEMAHAASTATTELURUNKO	32
	LIITE 2: PERHEILLE JAETTU MAINOS	33

1 JOHDANTO

Yhdenvertaisuus ja samat ihmisoikeudet kuuluvat kaikille. Vammaisten henkilöiden hyvinvointia ja elinoloja Suomessa selvittäneen sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tutkimuksen mukaan yhdenvertaisuus ei useinkaan toteudu vammaisten henkilöiden elämän eri osa-alueilla. Tutkimuksessa yhdenvertaista kansalaisuutta tarkastellaan palvelujen saavutettavuuden, esteettömyyden ja kuntoutuksen näkökulmasta. Yhdenvertaisuuden edellytyksiä puolestaan ovat tutkimuksen mukaan esimerkiksi yhteiskunnan avoimuus ja myönteinen asennoituminen. Katsauksesta käy ilmi, että edistystä vammaisten henkilöiden yhdenvertaisessa kansalaisuudessa on vuosien aikana tapahtunut, mutta vammaiset henkilöt ovat edelleen epätasa-arvoisessa asemassa esimerkiksi koulutuksen tai työn piirissä ja he kohtaavat syrjintää. (Haarni 2006, 5.)

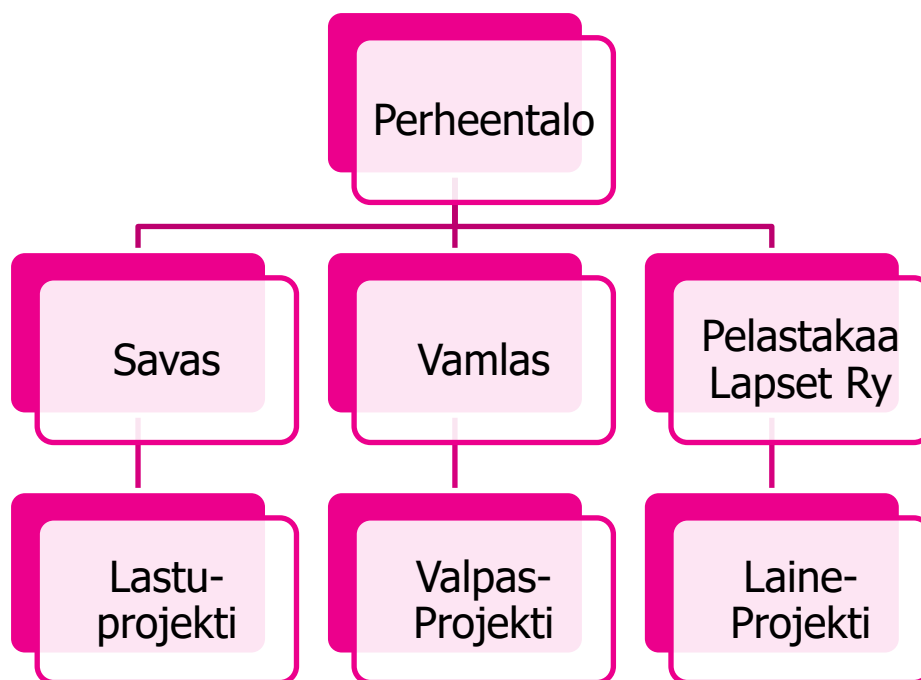
Myös YK:n jäsenmailla on samanlainen näkemys vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistämisestä. Näkemystä vahvistaa YK:n yleiskokouksen hyväksymä yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, joka tuli kansainvälisesti voimaan vuonna 2008. (Suomen YK-liiton julkaisema pöytäkirja, 1.) Suomessa yleissopimus tuli voimaan 10.6.2016 turvaamaan ja edistämään vammaisten kansalaisten yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä perustuslain ja yhdenvertaisuuslain rinnalle (THL 2018a). Yleissopimuksessa vammaiseksi henkilöksi määritellään kuuluvaksi henkilö, jonka pitkäaikainen vamma estää täysimääräisen ja yhdenvertaisen osallistumisen yhteiskunnassa. Vamma voi olla ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma. Sopimuksen tarkoituksena on suojella ja turvata yhdenvertaiset ihmisoikeudet ja perusvapaudet vammaisille henkilöille, sekä edistää vammaisten henkilöiden arvon kunnioittamista ja itsemääräämisoikeutta. (Suomen YK-liiton julkaisema pöytäkirja, 11.)

Samassa vammaisten henkilöiden hyvinvointia ja elinoloja tutkivassa raportissa Haarni viittaa Itä-Suomen läänissä tehtyyn kyselyyn, jossa liikuntavammaisten lasten perheet kokivat tukien ja palveluiden olevan eriarvoisia ja niiden saamisessa olevan alueellisia eroja (Haarni 2006, 17). Lisäksi perheissä koettiin tiedon saannin olevan vaikeaselkoista. Arjen haasteiden lisäksi perheille siis ongelmia aiheuttaa tukien ja palveluiden saavutettavuus, sekä vaikuttamismahdollisuuksien vähäisyys. Vammaisen lapsen ja muun perheen vaikutusmahdollisuudet esimerkiksi päivähoidon ja koulupaikan valitsemisessa voivat olla hyvinkin vähäiset. (Haarni 2006, 17.) Perheet kaipaavat palvelukulttuurin muokkaamista ja yksilöllisempiä, kuitenkin perheen kokonaisuutena näkeviä toimia ja tukimuotoja.

Sipilän hallituksen yksi kärkihankkeista on LAPE eli lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Muutosohjelma käynnistyi vuonna 2016 ja se valmistelelee lasten, nuorten ja perheiden palveluita tulevaa maakunta- ja soteuudistusta varten. Muutosohjelman tavoitteena on peruspalveluita vahvistamalla edistää lasten ja perheiden osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia palveluissa ja niiden suunnittelussa. Tavoitteena on myös yhdenvertaistaa tukimuotoja -ja malleja, sillä yhdenvertaiset, oikea-aikaiset ja tarvelähtöiset tukimuodot tukevat vanhemmuutta ja vahvistavat perheiden ja lasten osallisuutta. Tällä saavutetaan asiakaslähtöisyyden lisäksi kustannussäästöjä. Palvelut keskittyvät tulevai-

suudessa entistä enemmän ennaltaehkäisevään työhön ja myös koulua, sekä varhaiskasvatusta kehitetään tukemaan nykyistä paremmin lapsen ja perheiden hyvinvointia. LAPE-muutosohjelman keskeisiä periaatteita ovat lapsen etu ja oikeudet, lapsi- ja perhelähtöisyys, voimavarojen vahvistaminen ja perheiden monimuotoisuus. (THL 2018b.)

Opinnäytetyömme toimeksiantajan, Lastu-Projektin, päätavoitteena on vahvistaa vammaisten lasten ja heidän perheidensä hyvinvointia. Tavoitteena on vastata muutosohjelman asettamiin ja synnyttämiin tarpeisiin ja kehittää vammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten ja heidän perheidensä tukimuotoja ja toteuttaa, sekä vakiinnuttaa ne osaksi Kuopion Perheentalon toimintaa. Kehittämistyötä tehdään yhdessä Pelastakaa Lapset Ry:n toimeksiantaman Laine – Lapsiperheiden arjen tukeminen Kuopion seudulla – projektin, sekä Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiön eli VAMLAS:ksen toimeksiantaman Valpas – Vammaisten maahanmuuttajalasten osallisuuden mahdollisuuksien vahvistaminen-projektin kanssa. (Innokylä 2018.) Projektin toimintaa rahoittaa Suomen sosiaali- ja terveysministeriö Veikkauksen tuotoilla.

Kuva 1 Kaaviokuva hyödynsaajasta ja tutkimuksemme kannalta keskeisimmistä toimijoista

Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa vammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten perheiden osallisuuden ja vanhemmuuden tuen toteutumisesta Kuopion Perheentalon toiminnassa. Ajankohtaisen tutkimuksen tarkoituksena on selvittää erityistä tukea tarvitsevien lasten ja perheiden kokemuksia Perheentalon toiminnasta ja sen vaikuttavuudesta teemahaastelu menetelmän avulla. Tutkimuksen keskeiset käsitteet ovat erityistä tukea tarvitseva lapsi, osallisuus ja vanhemmuuden tukeminen. Tutkimme myös vertaistuen kokemuksen merkitystä perheille.

2 PERHEENTALON ESITTELY

Kuopiossa, kauppakeskus Apajan tiloissa toimiva Perheentalo on matalan kynnyksen kohtaamispaikka moninaisille perheille. Perheentalon tilat tarjoavat perheille mahdollisuuden pysähtyä viihtyisiin tiloihin viettämään aikaa tai esimerkiksi syöttämään lasta. Perheentalon toiminnan kohderyhmänä ovat kaikenlaiset lapsiperheet ja läheiset.

Perheentalon toimintaa koordinoivat erilaiset hankkeet ja järjestetty toiminta on kaikille avointa vertaisryhmien, infotilaisuuksien, koulutuksien ja tiedonvälitystyön muodossa (Kuopion perheentalo 2018a). Erilaisten hankeohjelmien pyrkimyksenä on tavoittaa monenmuotoisia perheitä ja talon käyttäjätavoite on noin 20 000 käyttäjää per vuosi (Kuopion Perheentalo 2018b). Perheentalolla perheille mahdollistuu vertaiskohtaaminen ja tuki avoimen toiminnan ja palveluohjauksen muodossa. Perheentalon toiminta tukee perheiden hyvinvointia ja lisää perheiden vaikuttamismahdollisuuksia erilaisin koulutuksin ja tapahtumin.

Perheentalolla järjestetään ohjattua toimintaa ja erilaisia ryhmiä niin lapsille kuin vanhemmille. Vanhemmille suunnatun toiminnan tavoitteena on mahdollistaa keskustelutuokiot neuvojen ja ohjeiden jakamiseksi, avata mallioppimisen avulla uusia mahdollisuuksia vanhemmuuteen ja jakaa elämäntilanteeseen liittyviä kokemuksia vertaisten kanssa, sekä luoda yhteisöllisyyttä. Lapsille järjestetty avoin toiminta ja erilaiset ryhmät mahdollistavat lapselle mielekkään tekemisen ja leikin. Perheentalolla lapsi saa harjoitella erilaisia taitojaan turvallisessa ja kehitystä tukevassa ympäristössä, sekä luoda kaverisuhteita. Toiminnan tavoitteena on edistää osallisuutta ja lisätä tietoutta lapsen oikeuksista.

Maksutonta matalankynnyksen toimintaa järjestetään niin vapaaehtoisesti kuin ammatillisesti ja yhteistyössä esimerkiksi oppilaitosten kanssa. Kuopion Perheentalo mahdollistaa opiskelijoille uudenlaisen oppimisympäristön ja verkostoitumisen eri toimijoiden kanssa. Erilaisten järjestöjen vertaisryhmät kokoontuvat Perheentalolla iltaisin ja viikonloppuisin ja esimerkiksi kesäisin toimintaa järjestetään ulkona puistotreffiin muodossa. (Kuopion Perheentalo 2018a.)

3 VANHEMMUUDEN TUKEMINEN

Vammaisen lapsen saaminen perheeseen herättää paljon tunteita. Tuula Tonttila (2006, 115–120) on väitöskirjassaan tutkinut vammaisen lapsen äidin vanhemmuuden kokemuksia ja lähiympäristön, sekä kasvatuskumppanuuden merkitystä jaksamisessa. Tutkimuksessa äidit kertovatkin ristiriitaisista tunteistaan ja niiden aiheuttamasta ahdistuksesta. Äidit kokivat vammaista lastaan kohtaan hyvin erilaisia tunteita; vihaa, surua, pelkoa ja pettymystä, mutta yhtäläillä rakkautta ja kiintymystä. Lapsen tulevaisuuden suunnittelu ja tämän sitovuus aiheuttaa vanhemmille hämmennystä, huolta ja paineitakin. Vammaisen lapsen saaminen muuttaa perheen dynamiikkaa ja elämismaailmaa. Perheen elämänarvot muuttuvat ja usein pienet murheet menettävät merkityksensä. Vammaisen lapsen saaminen myös opettaa muille perheenjäsenille suvaitsevaisuutta, kärsivällisyyttä ja pitkäjänteisyyttä. (Tonttila 2006, 130 – 132.) Vammaisen lapsen saaminen on jokaiselle perheelle yksilöllinen kokemus erilaisine tunteineen ja se käynnistää perheessä yksilöllisesti etenevän sopeutumisprosessin. Kuvaamme sopeutumisprosessin alkuvaiheita ja kulkua Cullbergin kriisiteorian avulla.

Cullbergin kriisiteoria auttaa ymmärtämään kriisin vaiheita ja oivaltamaan, millaista tukea vammaisen lapsen perheenjäsenille voi tarjota. Cullbergin teoriassa kriisi jaetaan neljään vaiheeseen; shokki-, reaktio-, korjaamis- ja uudelleen suuntautumisen vaiheeseen eli adaptoitumiseen. Shokkivaiheessa ihminen reagoi hyvin yksilöllisesti; hän voi lamaantua täysin tai reagoida hyvinkin voimakkaasti itkien tai huutaen. Myös vuorottelu näiden reaktioiden ja tunteiden kesken on mahdollista. Tapahtumaa ei uskota tai se halutaan kieltää. Ensitiedon sisällöllä onkin suuri merkitys ja informaatio tulisi olla napakasti ja selkeästi kerrottu. Kriisin kohdannut henkilö ei välttämättä muista mitä hänelle on kerrottu. Shokkivaihe kestää muutaman päivän verran, työntekijän rauhallinen läsnäolo on tärkeää. (Vilén, Leppämäki ja Ekström 2002, 220–236.)

Shokkivaihetta seuraa reaktiovaihe, jolloin tulevat erilaiset tunteet. Vanhempi voi edelleen yrittää kieltää tapahtuneen, mutta viimein hän alkaa ymmärtämään ja kohtaamaan muuttuneen elämäntilanteen. Reaktiovaihe voi kestää muutamasta viikosta muutamaan kuukauteen ja tällöin ensiarvoisen tärkeää on henkilön kuunteleminen ja kuten shokkivaiheessakin, konkreettiset ohjeet ja tuki arkeen ovat merkityksellisiä. (Vilén ym. 2002, 220–236.)

Kun tapahtuma aletaan hyväksymään, alkaa kriisin käsittelyvaihe. Kokemus alkaa integroitumaan osaksi perheenjäsenen elämänhistoriaa ja osaksi omaa persoonallisuutta. Kriisin kokenut henkilö voi yhä kärsiä muisti- ja keskittymisvaikeuksista tai unettomuudesta. Työntekijän onkin tärkeää kohdata henkilö kokonaisuutena ja kaikki hyvinvoinnin osa-alueet huomioiden; fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi ovat dynaamisessa vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi, mikäli perheenjäsen on vetäytynyt sosiaalisista suhteistaan, tulisi häntä tukea niiden ylläpidossa. Käsittelyvaihe kestää muutamista kuukaudesta noin vuoteen ja valmistaa henkilön, tässä tapauksessa perheenjäsenen suuntautumaan jälleen toiveikkaasti tulevaisuutta kohti. Kriisin vaiheet saavat päätöksensä uudelleen suuntautumisen vaiheessa. Vammaisen perheenjäsenen on hyväksytty osaksi elämää ja arki muovautuu perheen muuttuneiden tarpeiden näköiseksi. (Vilén ym. 2002, 220–236.)

Määttä (2016, 22) kritisoi Cullbergin kriisiteoriaa ja sen hyödyntämistä vammaisen lapsen saaneen perheen kohtaamisessa. Ajattelutapa, että lapsi olisi vanhemmille ikään kuin pettymys orientoitui työntekijät kohtaamaan vanhemmat ikään kuin he olisivat suuren menetyksen ja kriisin äärellä. Määttä mukaan merkityksellistä olisi antaa tietoa siitä, kuinka nyt jatketaan. Minkälaista apua perhe arkeensa tarvitsee? Mitä vahemmat tarvitsevat nyt selviytyäkseen arjesta ja jaksakseen siinä? Sillä, millainen työntekijän lapsikäsitys on ja kuinka hän tarkastelee erityistä tukea tarvitsevaa lasta ja perhettä, on merkittävä rooli lapsen ja perheen kohtaamisessa, hyväksytyksi tulemisen kokemuksessa ja lapsen kehitysmahdollisuuksien arvioinnissa ja osallisuuden toteutumisessa (Määttä, 2014).

Cullbergin kriisiteoria auttaa työntekijää kohtaamaan perheen ammatillisesti ja antamaan perheelle riittävästi tärkeää ensitietoa ja tukea uudeltaisesta elämäntilanteesta. Määttä ja Rantala (2010, 188) esittelevät teoksessaan neljä perhetyön toimintamallia, joita ovat asiantuntijakeskeinen (professional centered), perheeseen liittoutunut (family allied), perheeseen kohdistuva (family-focused) ja perhekeskeinen (family-centered) työ. Uudessa ja erilaisessa elämäntilanteessa perheen kanssa tehtävä työ voi olla aluksi mallin kolmen ensimmäisen lähestymistavan mukaan asiantuntijalähtöistä. Kuitenkin perheen sopeuduttua uudeltaiseen elämäntilanteeseen ja saatuaan riittävästi tietoa, heidän täysivaltainen osallistuminen toimivan ja sujuvan arjen arviointiin, suunnitteluun ja toteuttamiseen mahdollistuu. Perhelähtöisen työskentelyn menetelmin perheen asiantuntijuutta kunnioitetaan ja perheen aktiivinen rooli tukimuotojen ja palveluiden tarpeen määrittelemisessä, tavoitteiden asettamisessa ja päätöksien tekemisessä mahdollistuu. Perhelähtöisen työskentelytavan menetelmin koko perheen osallisuus mahdollistuu. (Määttä ja Rantala 2010, 187-188.)

Perhelähtöisessä työskentelyssä ammattilaisen rooli on tukea perhettä arvioimaan ja määrittelemään tuen tarpeensa ja tarjota erilaisia vaihtoehtoisia tuen muotoja vastaamaan näihin tarpeisiin. Perhelähtöinen työskentelytapa kunnioittaa kulttuurisia eroavuuksia ja sallii tarpeiden määrittelyn perheen oman kulttuurin pohjalta ja ammattilaisen on tärkeää varoa luomasta perinteisiä ajatuksia esimerkiksi perheen rooleista. Edellytys perhelähtöiselle työskentelylle on kunnioittava, avoin ja luottamuksellinen vuorovaikutus ja monialainen yhteistyö muiden ammattilaisten ja tahojen kanssa. (Määttä ja Rantala 2010, 191.)

3.1 Erityistä tukea tarvitsevan lapsen ja perheen ammatillinen kohtaaminen

Ammatillisen asiakastyön lähtökohtia ovat asiakkaan kunnioittava ja tasavertainen kohtaaminen ja vuorovaikutus (Mönkkönen 2018, 16). Mönkkönen viittaa teoksessaan terapiamenetelmiä arvioineeseen tutkimukseen, jonka mukaan yksittäisellä menetelmällä ei ole niin suuri vaikutus kuin asiakkaaseen luodulla, luottamuksellisella suhteella. Vuorovaikutukseen liitetään kuuluvaksi paljon muutakin, kuin esimerkiksi yksilöiden ja yhteisöjen tai organisaatioiden väliset suhteet, sekä kommunikaatio ja alalla puhutaankin muunmuassa verkostoitumisesta, asiakaslähtöisyydestä ja dialogisuudesta. Vuorovaikutusta ja asiakkaan kohtaamiseen liittyviä haasteita on tutkittu paljon ja sen myötä käytettäväksi on kehitetty erilaisia vuorovaikutusta tukevia toimintamalleja ja menetelmiä. Ammatilliseen

vuorovaikutus osaamiseen kuuluu taito havainnoida ja tulkita tilanteita ja käyttää menetelmiä valikoidusti, sekä yksilöllisesti ja myös arvioida, sekä tiedostaa oman viestintänsä vaikutukset vuorovaikutukseen ja näin asiakkaalle koituviin seurauksiin. (Mönkkönen 2018, 18–20.)

Vuorovaikutusosaamista on viestinnän selkeys ja ymmärrettävyys, sekä tarkoituksenmukaisuus ja tehokkuus, jolla tässä tarkoitetaan sitä, miten viestinnälle asetetut tavoitteet täyttyvät vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutusosaamisen käsitteellistäminen auttaa sen näkyväksi ja vaikuttavaksi tekemistä. (Mönkkönen 2018, 31.)

Erytisen tuen tarve lapsella tuo vanhemmuuteen mukaansa haasteita ja lapsen vamma pakottaa muuttamaan perheen arkea. Vamma tuo mukanaan erilaisia lääkäri-, sairaala-, ja kuntoutus käyntejä ja paperitöitä, jolloin myös ajanpuute ja muiden perheenjäsenten sekä omien tarpeiden huomiointi voi olla haastavampaa kuin ennen. Tällöin moniammatillisen työn, palveluohjauksen ja erilaisten, yksilöllisesti valikoitujen tukimuotojen merkitys perheen jaksamisessa korostuu. (Engblom ym 2017, 16.) Tonttilan 2006 (117 – 119) tutkimuksessa vanhemmat kokevat, että tuki varhaiskasvatuksessa on monipuolista ja riittävää. Kuitenkin lapsen siirtyessä kouluun, tuen koetaan jäävän riittämättömäksi. Lisäksi tutkimuksesta käy ilmi, että perheen sosiaalisella ympäristöllä ja sieltä saatavalla tuella on merkittävä vaikutus sopeutumiseen ja selviytymiseen. Myös vertaistuki koetaan tärkeäksi ja tarpeelliseksi voimavaraksi perheissä, jossa on erityistä tukea tarvitseva lapsi ja sillä on hyvinvointia edistävä vaikutus (Puustinen 2012, 45).

3.2 Vertaistuki perheen tukimuotona ja voimavarana

Vertaistuella tarkoitetaan samankaltaisen elämäntilanteen jakavien vastavuoroista tukea ja kohtaamista. Tällaisia, samanlaisen elämäntilanteen ja kokemuksia jakavia kutsutaan vertaisiksi. Vertaisuus auttaa hyväksymään ja ymmärtämään, sekä luo yhteisöllisyyttä. (Mikkonen 2016, 9.) Mikkonen viittaa artikkelissaan tutkimukseen, jossa on kerätty kokemuksia vertaistuesta erilaisten potilasyhdistysten vertaistukiryhmiltä. Tulosten mukaan vertaistoiminta lisää tietoa ja rohkaisee (Mikkonen 2016, 51). Vertaistoiminnasta myös saa turvaa ja tukea elämän jatkamiseen. Vertaistoiminnalla tarkoitetaan kaikkea sitä toimintaa, mikä edistää vertaistukea.

Vertaistuen toimintamuotoja ovat erilaiset vertaisryhmät, tukihenkilöt- ja perheet, sekä verkkotuki, joka toimii erilaisilla keskustelupalstoilla. Keskustelevat ja toiminnalliset vertaisryhmät ovat sisällöltään ja mahdollisesti kestoiltaan hieman erilaisia, mutta vertaistukea aikaansaava tavoite on sama ja usein molemmissa niiden vetäjänä toimii koulutettu vertaistukihenkilö. Toiminnallisissa vertaisryhmissä toiminta rakentuu tukemaan osallistujien virkistys- ja harrastustoimintaa ja se on vapaamuotoisempaa. Osallistuvien määrä voi olla suurempi ja ryhmään voidaan ottaa uusia jäseniä mukaan yhdessä sovitusti milloin vain. Keskustelevissa ryhmissä osallistujamäärä on usein rajattu. Vetäjän

lisäksi ryhmään voidaan kutsua vierailemaan esimerkiksi luennoitsijoita tai ohjaajia ryhmän ulkopuolelta. (Mikkonen 2016, 28–35.) Vertaistuki toimii täydentävänä tuen muotona ammatillisin työn rinnalla. Vertaistuelle nähdään olevan tarvetta ja Mikkosen johtopäätöksen mukaan sen lisääminen edellyttää toiminnan tunnetummaksi tekemistä ja tiedon lisäämistä ammattilaisten keskuudessa. (Mikkonen 2016, 62.)

4 LAPSEN OSALLISUUS

Tutkimuksessamme osallisuudella tarkoitetaan lapsen oikeutta vaikuttaa ja saada tietoa suunnitelmista, toimenpiteistä tai ratkaisuista, jotka liittyvät häneen itseensä. Osallisuudella tarkoitetaan myös lapsen oikeutta ilmaista mielipiteensä ja vaikuttaa asioihin, joissa hän on mukana. Käsitteet osallisuus ja osallistuminen eroavat toisistaan, sillä osallisuus vaatii osallistumisen, mutta osallistuminen ei kuitenkaan aina johda osallisuuteen (THL 2015.) Osallisuudella ei siis tarkoiteta pelkästään käsitettä osallistuminen vaan oikeutta osallistua ja vaikuttaa asioihin ja huomionarvoista onkin, että osallisuutta on myös osallistumisesta kieltäytyminen. Osallisuuden tarkoituksena on myös vähentää eriarvoisuutta huomioiden erityistarpeet, kuten esteettömyys. (THL 2017.) Osallisuus on keskeinen keino torjua ja ehkäistä köyhyyttä ja siksi sen edistäminen on yksi Suomen hallituksen ja Euroopan unionin tavoitteista.

Osallistuminen ja omaan elinympäristönsä kehittämiseen vaikuttaminen on jokaisen perusoikeus ja se on kirjattu perustuslakiin (1999/731). Perustuslaissa määrätään myös, että lasta on kohdeltava yksilöllisesti ja tasa-arvoisesti, sekä heille tulee mahdollistaa vaikuttaminen itseään koskeissa asioissa, heidän kehitystään vastaavasti. (Perustuslaki 11.6.1999/731) Lapsen osallisuuden edistämistä koskeva lainsäädäntö ohjaa varhaiskasvattajien ja muiden lapsen kanssa toimivien työtä ja tukee lapsen mahdollisuutta vaikuttaa ja tehdä valintoja itseään koskeissa asioissa ja päätöksissä. Varhaiskasvatuslaki (36/1973) uudistui ja uusi varhaiskasvatuslaki (540/2018) astui voimaan 1.9.2018 alkaen. Laissa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen, joka tukee lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Lapsen kasvatusta, opetusta ja hoitoa muodostavat kokonaisuuden, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Lapsen oikeutta osallisuutta edistävään ja laadukkaaseen pedagogiseen varhaiskasvatukseen Opetushallitus antoi valtakunnallisen määräyksen, jonka mukaan varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan. Varhaiskasvatuslaki Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 ohjaavat ja tukevat varhaiskasvattajia asettamaan toiminnalleen tavoitteita. Järjestettävän toiminnan tulee olla lapsilähtöistä ja lapsilla tulee olla oikeus olla mukana toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Lapsilähtöisessä ja lapsen osallisuutta edistävässä toiminnassa painottuu myös pedagoginen dokumentointi. On tärkeää, että lapsi kokee tulevansa kuulluksi ja ymmäretyksi, sillä osallisuuden on tarkoitus luoda hyväksytyksi tulemisen tunteita. (THL 2017.) Lisäksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa huomioidaan lapsen oikeus ilmaista itseään mielipiteineen ja ajatuksineen. Lapsella on oikeus osallistua laadukkaaseen opetukseen ja oppia myös leikkien, niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on käytössään. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 19.)

Suomen lainsäädännön ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lisäksi lapsen osallisuutta ja sen mahdollistumista valvotaan ja tuetaan erilaisilla kansallisilla sopimuksilla. Yhdistyneiden kansakuntien eli YK:n, lapsen oikeuksien sopimus on ihmisoikeussopimus, joka koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Sopimuksen tärkeimpänä tavoitteena on perusoikeuksien eli koulutuksen, tasa-arvon ja terveyden turvaaminen ja takaaminen lapselle. Syrjimättömyys, lapsen edun huomiominen, oikeus täysipainoiseen ja hyvään elämään ja kehittymiseen, sekä lapsen näkemysten kunnioittaminen ovat sopimuksen neljä pääperiaatetta. (Suomen YK-liiton pöytäkirja 2015, 4–6.)

Lapsen etu ja sen huomioiminen on sopimuksen keskeinen periaate ja sen huomioiminen kaikessa toiminnassa ja päätöksenteossa on ehdottoman tärkeää (Turja ja Vuorisalo 2017, 29). Sopimuksen 12. ja 13. artikla määrää sopimusvaltiot takaamaan lapselle oikeuden tulla kuulluksi ja ilmaista mielipiteensä, sekä näkemyksensä häntä koskevissa asioissa, hänen iän ja kehitystason mukaisesti. Lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä ja ajatuksensa, sekä levittää niitä niin suullisesti kuin kirjallisesti missä tahansa muodossa. (Suomen YK-liiton pöytäkirja 2015, 33–35.) Sopimuksen 23. artikla tunnustaa vammaisen lapsen oikeudesta ihmisarvoa kunnioittavaan ja itseluottamusta edistävään elämään, sekä lapsen osallistumisesta aktiivisesti yhteisönsä toimintaan (Suomen YK-liiton pöytäkirja 2015, 46–48).

Osallisuus vaatii toteutuakseen tiettyjä perusedellytyksiä. Turja ja Vuorisalo (2017) ovat tarkastelleet osallisuuden keskeisiä perusedellytyksiä mallissaan, jonka lähtökohtana ovat kieli ja kommunikaatio, tiedonsaanti, materiaaliin resursseihin liittyvät ehdot, sekä luottamus itseen ja muihin. Yhteisen kielen ja kommunikointikeinojen avulla lasta on mahdollista kuulla ja hän voi saada tietoa, sekä ottaa osaa keskusteluihin ja neuvotteluihin. Turvallisuudentunteen luominen ja lapsen rohkaiseminen ovat tärkeitä keinoja lapsen itseilmaisun tukemisessa. Lapsen kokiessa tulevaisuutta kuulluksi ja ymmärretyksi, hänen luottamuksensa itseensä ja muihin kasvaa. (Turja, 49–50.) Erilaiset oppimisympäristöt ja vaihtoehtoiset kommunikaatiomenetelmät mahdollistavat osallisuuden tukemisen ja edistämisen lapsella, jonka kyky kommunikointiin voi olla rajoittunut. Yhteinen kieli ja keinot kommunikoida mahdollistavat mielipiteiden ja ajatusten ilmaisun lisäksi tiedonsaannin esimerkiksi omasta ympäristöstään ja sen toimintamahdollisuuksista. (Turja ja Vuorisalo 2017, 50.)

Riittävä, lapsen ymmäryksen tasolle viety tieto ympäristöstä ja sen toimintamahdollisuuksista mahdollistaa lapsen osallisuuden toiminnan sisällön suunnitteluun ja sen toteuttamiseen. Toiminnan suunnitteluvaiheessa lapsen osallisuutta edistää tunne, että hän saa vaikuttaa ja hänen toiveillaan on merkitystä. Lapsen osallisuutta ja toimijuutta vahvistaa osallistuminen toiminnan arviointiin; saavutettiin toiminnalle asetetut tavoitteet ja miltä se tuntui. (Tulensalo 2018, 25.)

Erilaisten oppimisympäristöjen ja materiaalien resurssien saatavuus ja käyttömahdollisuudet mahdollistavat – ja mahdollisesti rajoittavat lapsen osallisuutta. Erilaisia varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä suunniteltaessa ja materiaaleja hankittaessa lapsien mukaanottaminen jo suunnitteluvaiheessa mahdollistaa osallisuuden ja edistää kehitystä, sekä oppimista. (Turja ja Vuorisalo 2017, 50.) Osallisuus näyttäytyy yhteisöllisenä toimintana; sitä on vastuunottaminen, erilaisuuden hyväksymi-

nen ja kuuluvuuden tunteet (Ahonen, Honkanen, Olli ja Seppänen 2018, 2). Uudenlaisen, lasta osallistavan toimintakulttuurin rakentaminen edellyttää yhteistyötä ja keskustelua varhaiskasvatuksen ja vanhempien kanssa; lapsen osallisuuden jatkumo kotona ja arjessa perustuu neuvotteluun, jolle tulee olla aikaa (Turja ja Vuorisalo 2017, 54).

5 ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAN LAPSEN OSALLISUUDEN TUKEMINEN JA EDISTÄMINEN

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) kolmannen pykälän mukaan erityistä tukea tarvitsevalle henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada sosiaali- ja terveyspalveluja esimerkiksi kognitiivisen tai psyykkisen vammaksi tai sairauden vuoksi. Laki säätelee myös erityistä tukea tarvitseva lapsi alle 18-vuotiaan lapsen, jolla on turvattomat, terveyden ja kehityksen vaarantavat kasvuolosuhteet. Tutkimuksessamme määrittelemme erityistä tukea tarvitsevan henkilön sosiaalihuoltolain näkökulmasta.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan tuen tarpeita ja erilaisia vaikeuksia ennaltaehkäistään erilaisin pedagogisin järjestelyin ja työtavoin. Pedagogisilla järjestelyillä tarkoitetaan esimerkiksi tulkintapalveluita ja erilaisten apuvälineiden ja tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämistä lapsen toimintamahdollisuuksien ja osallisuuden edistämiseksi. Myös viittomien ja kuvien käyttö kommunikoinnin tukena, toiminnan eriyttäminen, pienryhmissä työskentely ja oppimisympäristöjen muokkaaminen selkeine päivärutiineineen ja rutiineineen ovat keinoja ennaltaehkäistä tuen tarpeita ja mahdollisten vaikeuksien syntymistä. Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea lyhyt- tai kokoaikaisesti, erilaisia tuen muotoja hyödyntäen. Mikäli erityisen tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai sosioemotionaalisen kehityksen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä kokoaikaista ja jatkuvaa tukea. Yksilöllisistä tarpeista lähtöisten, erilaisten tukimuotojen käyttö toisiaan täydentävinä on myös mahdollista lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja oppimisen turvaamiseksi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 54.)

Toiminnan kokonaisvaltainen suunnittelu, kuten ympäristön esteettömyyden huomioiminen ja erilaisten apuvälineiden käyttö voi vaatia erityisosaamista tai ainakin harjoittelulle varattua aikaa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 54). Tuen tarpeen ja sen riittävyyden jatkuva havainnointi, dokumentointi ja arviointi moniammatillista osaamista yhdessä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tukee lapsen eri kehityksen osa-alueiden kehittymistä ja osallisuuden mahdollistamista. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatut tuen tarpeet ja niiden toteuttamistavat, sekä vastuut ja työnjako ovat tärkeä väline tuen tarpeen riittävyyden arvioimisessa. Varhaiskasvatuspalveluita erityistä tukea tarvitsevalle lapselle järjestettäessä tulee huomioida kokonaisvaltaisuuden tavoite ja palveluiden kytkeytyminen joustavasti muihin sosiaali- ja terveyspalveluihin. (Heinämäki, 9.)

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen määritelmä ei ole yksiselitteinen ja tuen tarpeita voi olla useita ja eri osa-alueilla. Nykyään tuen tarpeiden tarkastelussa vammakeskeisyydestä eli puutteiden ja vai-

keuksien tarkastelusta on luovutettu ja yhä lisääntyvässä määrin tukea tarkastellaan toimintaperusteisesti; millaista tukea lapsi tarvitsee voidakseen leikkiä ja osallistua. (Heinämäki, 26). Heinämäen mukaan tukea voidaan tarkastella esimerkiksi kommunikoinnin, liikkumisen, sosiaalisen vuorovaikutuksen, oppimisen ja itsenäisyyden, sekä omatoimisuuden mahdollistajana. Toimintaperusteinen tarkastelu tuen tarpeen arvioimisessa ennaltaehkäisee lapsen syrjintää ja syrjäytymistä toimintamahdollisuuksia ja osallisuutta edistäen. (Heinämäki, 23.)

5.1 Erityistä tukea tarvitsevan lapsen vuorovaikutuksen vahvistaminen ja esteetön viestintä

Vuorovaikutuksella tarkoitetaan sosiaalisen kanssakäymisen lisäksi tapaa, jolla ihmiset vaikuttavat toisiinsa ja toistensa toimintaa, sekä sitä kuinka siihen vastatetaan. Aito ja vastavuoroinen vuorovaikutus rakentuu aidosta kiinnostuneisuudesta ja arvostuksesta toiseen. Vuorovaikutusta opitaan kanssakäymisessä toisten kanssa ja sen avulla luodaan kuvaa itsestä ja itsestä osana yhteisöä. Vuorovaikutustaidot ovat siis jatkuvasti kehittyviä taitoja. (THL 2015.)

Vuorovaikutustaitojen kehittyminen alkaa lapsen syntymästä. Vanhemmat ja lapsen välille syntyvä vuorovaikutussuhde on vaistomainen kuten eläinkunnassa; itkien vauva hakee hengissä pysyäkseen turvaa ja ravintoa. Vanhemmat reagoivat tähän täyttämällä lapsen tarpeen. Vanhemman ja lapsen välille syntyvä varhainen vuorovaikutus- ja kiintymyssuhde luo perustan lapsen vuorovaikutus ja sosiaalisten taitojen kehittymiselle. (Launonen 2009, 3–5.)

Vanhemman johdonmukaisuus lapsen tarpeiden tulkittamisessa ja niihin vastaamisessa mahdollistaa lapsen tietoiseksi tulemisen omista vaikutusmahdollisuuksista ja roolista perheessä. Ensimmäisen elinvuotensa aikana lapsi oppii jakamaan huomionsa toisen ihmisen kanssa ja myös huomaamaan, kiinnittääkö toinen huomionsa samaan asiaan. Jaettu huomion kohde ja toiminta on keskeisin piirre siirtäessä varhaisesta vuorovaikutuksesta tietoiseen kommunikointiin. Jaetun toiminnan sanoittamisen ja toistojen myötä lapsen on mahdollista oppia ilmaisukeinoja; ääntelystä lähtien aina mahdolliseen puheeseen saakka. (Launonen 2009, 3–5.)

Vuorovaikutusta on osin tiedostettua ja osin tiedostamatonta. Vuorovaikutusta tapahtuu sanallisesti ja ei-kielellisesti eli sanattomasti. Sanatonta viestintää ovat esimerkiksi ilmeet, eleet ja asennot. Sanatonta vuorovaikutusta tapahtuu jatkuvasti, suurimmilta osin ihmisen itse tiedostamatta ja tehdyt havainnot sekä tulkinnat vaikuttavat vuorovaikutukseen. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen vuorovaikutustaitojen tukeminen on tärkeää, sillä lapsen tuen tarve voi tuoda erilaisia haasteita tietoiseen kommunikointiin ja vuorovaikutukseen. (Launonen 2009, 3–5.)

Kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisen kokemus on edellytys osallisuuden toteutumiselle ja yhteisössä yhdenvertaisena jäsenenä toimimiseen. Toimivan vuorovaikutuksen avulla lapsi pääsee tekemään valintoja, vaikuttamaan ja toimimaan yhteisönsä jäsenenä. (Tukiliitto 2017.)

Lapsi kasvaa omaksi itsekseen vuorovaikutuksessa yhteisön ja ympäristön kanssa. Myönteiset ja monipuoliset vuorovaikutuskokemukset vahvistavat lapsen itsetuntoa ja edistävät näin lapsen osallisuutta. Erityistä tukeatarvitsevan lapsen vuorovaikutustaitojen tukeminen on tärkeää myös vertaissuhteiden luomiseksi. (Järvinen, Mikkola 2015, 30.) Vertaissuhteita lapsi muodostaa vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa toimiessaan ryhmän jäsenenä ja jakaessaan samankaltaisia asioita ikätoverinsa kanssa. Vertaissuhteet tukevat lapsen psykososiaalista kehitystä ja siksi niiden tukeminen on ennaltaehkäisevää työtä erilaisten haasteiden, kuten säätelykyvyn ja vuorovaikutuksen häiriöiden, ehkäisemiseksi. (THL 2015.) Järvinen ja Mikkola viittaavat teoksessaan (2015, 30) tutkimuksiin, jotka kertovat lapsilla olevan ongelmia kaverisuhteiden luomisessa jo päivähoitotiössä.

Varhaiskasvatuksessa lapsen oppimisen lähtökohdaksi ajatellaan lapsen kokemukset, mielenkiinnon kohteet, sekä osaaminen ja siksi vertaisryhmässä toimimisen ajatellaan olevan merkityksellinen lapsen oppimisen ja osallisuuden toteutumiseksi ja edistämiseksi (Varhaiskasvatussuunitelman perusteet 2016, 20). Varhaiskasvatustalaki velvoittaa varhaiskasvatuksen tavoitteeksi lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen kehittämisen, jotta lapsi oppii ja omaksuu keinoja vertaissuhteissa toimimiseen. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan tulee tukea vertaissuhteiden syntymistä ja havainnoida mahdollisia erityisen tuen tarpeita ja vastata tarpeisiin esimerkiksi erilaisin järjestelyin ja apuvälinein. Myös moniammatillinen ja monialainen yhteistyö eri sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa on tärkeä näkökulma lapsen osallisuuden edistämiseksi.

Lapsen osallisuus ja vertaissuhteiden luominen mahdollistuu yhteisöllisen toiminnan myötä. Yhteisöllisen toiminnan ilmenevä muoto on esimerkiksi yhteistoiminnallinen oppiminen, jolla tarkoitetaan lapsiryhmän jakamista vaihtuviin pienryhmiin, jolloin jokaiselle lapselle mahdollistuu aktiivinen rooli ryhmässä. Olennaista on, että lapsi kokee olevansa tärkeä ja merkityksellinen ryhmän jäsen. Yhteistoiminnallinen työtapo vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja edistää vastuunottoa -ei pelkästään oman, vaan koko ryhmän onnistumisesta. Se myös vahvistaa vertaisuuden kokemuksia, positiivista vuorovaikutusta ja yhteistyötä. Se myös auttaa lasta tunnistamaan omia vahvuuksiaan ja vahvistamaan näin itsetuntemusta- ja luottamusta. (Hellström, Johnson, Leppilampi ja Sahlberg 2015.)

Merikoski ja Pihlaja tuovat julkaisussaan esille keinoja, kuinka tukea lasta puheen ja kielen kehityksessä etenkin tilanteissa, joissa puhe ja kieli ovat viivästyneet erilaisista syistä johtuen. He nostavat esille esteettömän viestinnän, jolla tarkoitetaan puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä eli AAC:tä (augmentative and alternative communication). Esteetön viestintä voi olla lapselle merkittävä keino itseilmaisun ja ymmärryksen mahdollistajana. Yhteisölliseen toimintaan sopiva ja vammakeskeisyydestä poispyrkivä esteetön viestintä edistää myös lapsen kognitiivista kehitystä ja oppimista. (Merikoski ja Pihlaja 2018, 201.) Esteettömän viestinnän menetelmiä ovat esimerkiksi tukiviittomien ja kuvien käyttö. Tukiviittomat ovat helposti opeteltavissa aikuisen mallintaessa niitä toistuvasti ja ovat hyödyllisiä kommunikoinnin lisäksi myös toiminta- ja ohjaustilanteissa käytettäväksi. Tukiviittomien ja kuvien käyttö auttaa lasta myös päiväohjelman jäsentämisessä. (Merikoski ja Pihlaja 2018, 205–207.) Erityistä tukea tarvitsevan lapsen vuorovaikutuksen mahdollistamiseen ja tukemiseen on kehitetty erilaisia menetelmiä ja välineitä. Kommunikaatiota ja puhetta tukevien menetelmien lisäksi hyö-

dyllisiä välineitä voivat olla esimerkiksi kaikenikäisille ja monin tavoin käytettävät tunne- ja vahvuuskortit. Ne sopivat moniin tilanteisiin ja tukevat lapsen kehitystä ja tunteita. (Ahonen, Honkanen, Olli ym. 2018.)

5.2 Liikkumisen mahdollistaminen ja esteetön ympäristö

Motorisen eli liikuntaan liittyvän tuen tarve voi näkyä esimerkiksi hankaluuksina oman kehon hallinnassa ja uusien motoristen taitojen oppimisessa. Lapsen osallistuminen arkisiin toimintoihin ilman riittävää tukea voi olla haastavaa ja jopa estyvä. (Viholainen ja Asunta 2018, 242.) Lapsi harjoittelee ja oppii leikin avulla monenlaisia taitoja. Kuitenkin leikkiin osallistuminen myös vaatii taitoja ja motoriset vaikeudet voivat olla este yhdenvertaiselle osallistumiselle leikkiin. Leikin ja lapsen havainnointi leikki-tilanteissa onkin tuen tarpeen arvioimisen näkökulmasta tärkeää. (Viholainen ja Asunta 2018, 248.) Vanhempien lisäksi varhaiskasvattajat ja muut lapsen kanssa toimivat ammattilaiset ovat tärkeässä roolissa motorisen tuen tarpeen tunnistamisessa ja arvioimisessa. Myös vanhempien ohjaaminen ja neuvot arjessa selviytymiseen ja sen sujuvoittamiseen motorisesti erityistä tukea lapsen kanssa tukee lapsen mahdollisuuksia osallisuuteen arjessa. (Viholainen ja Asunta 2018, 251.) Motorisen oppimisen vaikeudet ovat riskitekijä lapsen tasavertaiselle osallistumiselle, sekä lapsen psyykkiselle hyvinvoinnille, sillä vaikeudet voivat aiheuttaa lapsessa ahdistuksen ja masennuksen oireita (Viholainen ja Asunta 2018, 244).

Oppimisympäristön harjoittelumahdollisuuksilla on merkittävä rooli motoristen taitojen oppimiselle ja mahdollisen tuen tarpeen arvioimiseksi. Motorinen oppiminen on myös vuorovaikutusprosessi ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen voikin olla helpompaa opetella taitoja ensin tutussa ympäristössä ilman muuttuvia tekijöitä. Muuttuvia tekijöitä voivat esimerkiksi olla toiset lapset tai liikkuvat välineet. (Viholainen ja Asunta, 242.)

6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyöllämme pyrimme selvittämään, vastaako Perheentalo tällä hetkellä erityistä tukea tarvitsevan lapsen ja lapsen perheen tarpeisiin riittävällä tasolla. Tutkimme myös, kuinka perheet kokevat osallisuuden toteutumisen ja vanhemmuuden tuen toteutumisen Perheentalon toiminnassa.

Tutkimuskysymykset:

Miten perheentalon toiminta vastaa erityisen tuen perheiden tarpeisiin ja osallisuuden kokemuksiin? Millaisia perheiden osallisuuden kokemukset ovat perheentalon toiminnasta?

Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että tutkittava tietää mahdollisimman paljon tai omaa kokemusta asiasta (Tuomi, Sarajärvi 2009). Tutkimuksemme haastateltiin kahta kuopilaista, erityistä

tukea tarvitsevan lapsen perhettä. Tutkimukseemme valitut perheet saavutettiin Perheentalon järjestämässä Leikki lauantai –tapahtumassa keväällä 2018, joka oli suunnattu erityistä tukea tarvitseville lapsille ja heidän perheilleen. Argumentointia varten valmistelimme tapahtumaan lyhyen ja ytimekkään kuvauksen opinnäytteestämme, joka kannustaisi perheitä osallistumaan tutkimukseen. Teimme myös informatiivisen mainoksen (liite 2) tutkimuksestamme jaettavaksi tapahtumassa, sekä Perheentalon Facebook -sivuilla. Tapahtuman yhteydessä keräsimme haastatteluihin osallistuvien perheiden yhteystiedot ja haastatteluluvat.

Kuten useissa muissakin laadullisissa tutkimuksissa, aineiston koko on vähäinen verrattuna määrälliseen tutkimukseen (Tuomi, Sarajärvi 2009). Tutkimukseen kerättävä aineisto rajattiin pieneksi, sillä tavoitteena oli vahvistaa opiskelijoiden osaamista tutkimustyössä ja aineiston tulkinnassa. Tutkimuksen laadukkuuden osalta on myös tärkeää pohtia riskejä ja mahdollisuuksia. Riskejä voivat olla esimerkiksi aiheen rajaus liian laajaksi, jolloin aiheesta helposti eksytään.

Keskustelu tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteista on tärkeää tutkijan ja toimeksiantajan välillä. Keskustelua voi olla tarpeellista käydä työn edetessä ja aikatauluista sopiminen ja niissä pysyminen on tutkimuksen hyvää tieteellistä käytäntöä. Myös kuntannuksista ja niistä vastaamisesta on hyvä käydä keskustelua. Kustannuksia tutkimuksestamme voi syntyä matkoista perheiden luo, sekä printattavasta materiaalista ja niistä on keskusteltu toimeksiantajan kanssa. Opinnäytetyöstämme mahdollisesti aiheutuvista maltillisista kustannuksista vastaa Lastu-projekti.

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimuksemme on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Moninaisen, todellisen elämän kuvaaminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti on kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohta (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2004, 152) ja sopii siksi tutkimusmenetelmäksemme.

Laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä on todentaa jo olemassa olevien väittämien eli totuuden sijaan löytää tai paljastaa tosiasioita (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2004, 152). Tutkimusaineisto kerätään luonnollisissa, sekä todellisissa tilanteissa ja tiedon keruussa suositaan usein ihmisiä, erilaisia lomakkeita ja testejä tiedon hankinnassa apuna käyttäen. Kerättyä aineistoa tarkastellaan yksityiskohtaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa tutkittava kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti ja aineiston hankinnassa pyritään käyttämään metoja, joissa tutkittavien ääni ja näkökulmat pääsevät esille. Tällaisia menetelmiä ovat esimerkiksi tutkimuksessamme hyödyntämämme teemahaastattelun lisäksi osallistuva havainnointi, ryhmähaastattelut ja erilaisten tekstien diskursiiviset analyysit. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2004, 155.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen lajeja ja suuntauksia on paljon erilaisia ja oman tutkimuksen tarkoitukseen sopiva lähestymistapa voi olla haasteellista löytää. Hirsjärvi ym. viittaavat teoksessaan Teschin

tapaan ryhmitellä kvalitatiivisen tutkimustyyppit, joita ovat kielen piirteet, säännönmukaisuuksien etsiminen, tekstin tai toiminnan merkityksen ymmärtäminen ja reflektio. Teschin nimeämät neljä päätyyppiä voidaan jaotella yksityiskohtaisemmin, jolloin kvalitatiiviselle tutkimukselle saadaan 26 lajia. Kvalitatiivista tutkimusta voidaan tarkastella monin tavoin ja Hirsjärvi ym. vertaavatkin teoksessaan kvalitatiivista tutkimusta väripalettiin, joissa jokainen tutkija sekoittaa värit omalla tavallaan. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2004, 156-157.)

Tutkimuksemme tarkoituksena on kuulla erityistä tukea tarvitsevien lasten perheiden kokemuksia osallisuuden ja vanhemmuuden tukemisen toteutumisesta Kuopion Perheentalolla. Laadullisen tutkimuksen tavoin, tavoitteenamme on saada mahdollisimman yksityiskohtaista tietoa ja tarkasti kuvailtuja kokemuksia Perheentalon toiminnasta ja sen vaikuttavuudesta perheen arkeen. Pyrkimyksemme on kuvata ja tulkita perheiden kokemuksia ja päätelmiä, sekä myös vertailla niitä etsien samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia hyödyntäen teemahaastattelua aineiston keruun menetelmänä.

Keskustelunomainen teemahaastattelu sijoittuu lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun väliin sisältäen puoliavoimia kysymyksiä. Tutkija ei esitä tarkkoja ja yksityiskohtaisesti etukäteen muotoiltuja kysymyksiä, vaan kohdentaa kysymyksensä etukäteen tutustumiansa teemoihin sopivaksi. Tutkimukssamme teemoja ovat lapsen osallisuuden ja vanhemmuuden tukemisen toteutuminen Kuopion Perheentalolla erityistä tukea tarvitsevien lasten perheiden näkökulmasta.

Teemahaastattelun toteuttaminen vaatii teemoihin ja aihepiiriin tutustumista, sekä teemahaastattelurungon valmistelua. Teemahaastattelu ei sisällä etukäteen valmisteltuja kysymyksiä, vaan haastateltavan vapaalle puheelle annetaan tilaa (Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka 2006). Haastattelun tueksi laaditaan teemahaastattelurunko (liite 1) Teemahaastattelu sopii laadullisen tutkimuksen aineistonkeruun menetelmäksi sen joustavuuden ansiosta, sillä tutkijan on mahdollista esittää kysymyksiä valitsemassaan järjestyksessä ja tarvittaessa myös lisäkysymyksiä, jotta tietoa tutkittavasta ilmiöstä saadaan mahdollisimman tarkasti (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 74).

7.1 Aineiston sisällönanalyysi

Tarkan ja rajatun aineistonkeruun jälkeen kerätty aineisto litteroidaan eli kirjoitetaan puhtaaksi tekstimuotoon. Litteroinnin jälkeen analysoimme aineiston aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jonka avulla voidaan tehdä monenlaisia tutkimuksia ja se voidaan myös liittää osaksi erilaisia analyysikokonaisuuksia (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 91). Teemahaastattelun ja sisällönanalyysin onnistunut toteuttaminen vaatii tarkkaa aiheenrajausta tiedon- ja aineistonkeruussa. Sisällönanalyysi sopii tutkimuksemme analyysimenetelmäksi hyvin, sillä sen avulla on mahdollista muodostaa käsitteellisempää näkemystä empiirisestä eli kokemusperäisestä aineistosta. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 112.)

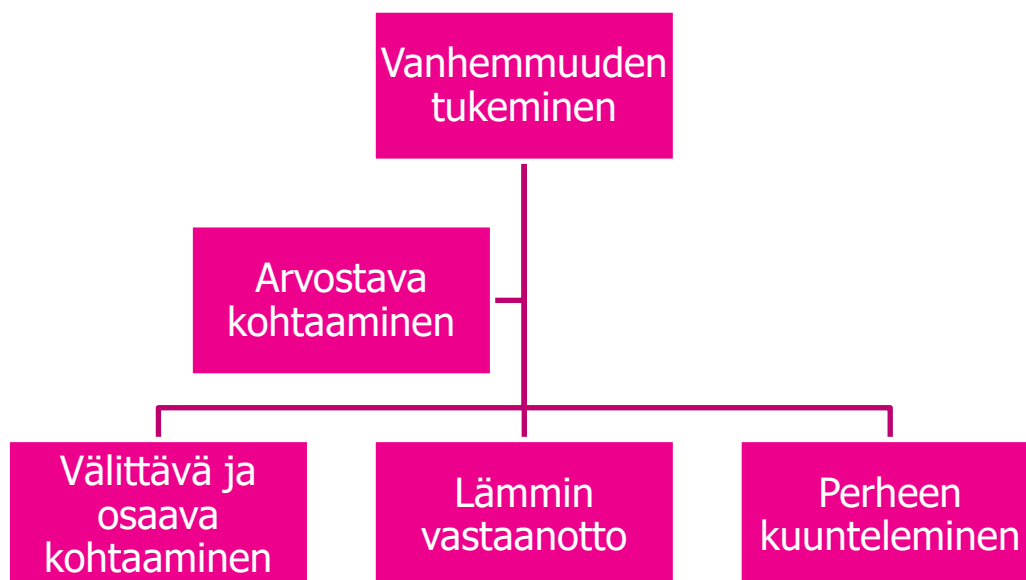
Aineistolähtöinen sisällönanalyysi alkaa aineiston redusoinnilla eli pelkistämällä (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 92-93). Pelkistämme aineiston pilkkomalla litteroidun tekstin yksinkertaistettuihin ja pelkistettyihin ilmaisuihin. Tutkimuksen pelkistettyä aineistoa ryhmitellään joukoiksi. Joukot muodostetaan

etsimällä sisällöltään samankaltaisia ilmaisuja. Tätä analyysin vaihetta kutsutaan redusoinniksi. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 110.) Kootut joukot yhdistetään kategorioihin, jotka nimetään. Analyysi etenee yhdistämällä sisällöltään samanlaisia alakategorioita toisiinsa. Tässä analyysin vaiheessa redusoitu aineisto ryhmitellään eli klusteroidaan. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 110.)

Alkuperäisilmaukset	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
<i>"Kaikkien lasten yhteissynttärät, mikä oli erityislapsille suunnattu, oli aivan mahtava"</i>	Erityislapsen huomioiminen	Osallisuuden edistäminen
<i>"Myö oltiin niitä ammattilaisia sit siinä ketkä on joutunut niitten asioitten kanssa olla oikeesti tekemisissä"</i>	Perheen asiantuntijuuden kuunteleminen	Perheen asiantuntijuuden arvostaminen
<i>"Tää henkilökunta ja projektissa mukana olleet ihmiset ovat kyllä osaavia ihmisiä ja heillä on sydänkin mukana tässä hommassa"</i>	Välittävä ja osaava kohtaaminen	Perheiden kohtaaminen
<i>"Eli ainakin tuommosia juttuja etitään jos joku lapsi pyytää.."</i>	Lapsen toiveiden huomioiminen	Lapsen yksilöllinen huomiointi
<i>"Leikkiväline puuttui, niin semmoinen hankittiin tänne"</i>	Leikkivälineiden hankkiminen	Lelut ja välineistö
<i>"(Työntekijän nimi) toi kuvakortit missä oli, että ensin syödään ja sitten leikitään ja silläpä päästiinkin eteenpäin"</i>	Toiminnan selkeyttäminen lapselle	Osallisuutta edistävät menetelmät
<i>"Torstai- illan pitemmät aukioloajat"</i>	Joustavat aukioloajat	Aukioloaika
<i>"Aina on joku et hei kiva nähdä"</i>	Lämmin vastaanotto	Avoin ilmapiiri
<i>"Perheitä kuunnellaan ja lapsiakin"</i>	Perheen kuunteleminen	Kuulluksi tuleminen
<i>"Tosi tiiviit vertaispiirit, et sitä kautta ei oo kynnystä avata suuta tai kirjoittaa mistä tahansa"</i>	Luottamuksellinen vertaistukitoiminta	Vertaistuki
<i>"Lauantaisin on välillä erityislapsen juttuja"</i>	Erityislapsille suunnatut tapahtumat	Vertaisuus, vertaistuki

Kuva 2 Esimerkki aineiston redusoinnista ja klusteroinnista

Yhdistyneet alakategoriat muodostavat yläkategorioita ja ne nimetään kuvaaviksi teoreettisiksi käsitteiksi ja johtopäätöksiksi. Tätä kutsutaan abstrahoinniksi. (Tuomi, Sarajärvi 2009, 111). Lopuksi myös yläkategoriat yhdistetään yhdeksi, aineistoa kuvaavaksi kategoriaksi, jonka avulla on mahdollista vastata tutkimuksen tutkimuskysymykseen (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 101).

Kuva 3 Esimerkki aineiston abstrahoinnista

8 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Opinnäytetyön edetessä olemme pohtineet, millaista on hyvä tutkimustyö ja millä tavoin työtämme ohjaavat eettiset arvot näkyvät. Olemme myös pohtineet hyvän tieteellisen käytännön toteutumista työssämme. Tuomen ja Sarajärven (2018, luku 5.3) mukaan hyvä tieteellinen käytäntö tarkoittaa tutkijoiden rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta työssä ja toimintatavoissa, niiden esittämisessä sekä arvioinnissa. Hyvän tieteellisen käytännön mukaista on myös tutkimuksen perusteellinen suunnitteleminen ja toteuttaminen asetettujen vaatimusten tavalla.

Etenkin ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa tärkeimpinä eettisinä periaatteina pidetään informointiin perustuvaa suostumusta, luottamuksellisuutta, seurauksia ja yksityisyyttä. (Hirsjärvi, Hurme 2000, 20.) Eettisten kysymysten pohtiminen ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa on tärkeää ja korostimme osallistujille tutkimuksen vapaaehtoisuutta, sekä mahdollisuutta perua osallistuminen tutkimukseen missä vaiheessa tahansa.

Olemme toteuttaneet opinnäytetyön eettisiä periaatteita noudattaen ja olemme tehneet sen näkyväksi sopimusten ja lupien avulla. Olemme selkeästi tuoneet ilmi tutkimukseen osallistuneille vaihtelo- ja salassapitovelvollisuutemme, sekä säilyttäneet haastatteluaineistoja oikeaoppisesti muiden saavuttamattomissa ja opinnäytetyön arvioinnin jälkeen hävitämme ne myös oikeaoppisesti. Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa teimme toimeksiantosopimuksen toimeksiantajamme kanssa. Informoimme haastatteluun osallistuneita perheitä tutkimuksesta, sen tarkoituksesta ja tavoitteista saatekirjeitse ennen haastattelua ja ylläpitäneet perheiden yksityisyyttä ja anonyymisyyttä tutkimuksen aikana ja sen jälkeen. Olemme myös analysoineet aineistoja niin, ettei niitä voida yhdistää vastaajaan.

Suunnittelimme teemahaastattelurungon ennen haastatteluja tukemaan aineiston keruuta. Hyvin suunniteltu runko parantaa aineiston laadukkuutta, mutta myös haastaa tutkijaa pohtimaan haastattelun aikana mahdollisesti esiin nousevia asioita ja omia reaktioitaan niihin (Hirsjärvi, Hurme 2000, 184). Teemahaastattelun runko sisälsi pääteemat, jotka ohjasivat keskustelua eteenpäin mahdollistaen vapaan keskustelun haastateltavan ja haastattelijan välillä. Haastattelu suoritettiin tilassa, joka mahdollisti luottamuksellisen ja avoimen ilmapiirin luomisen sekä keskustelun. Litteroimme aineiston itse ja luokittelimme aineistot sisällönanalyysin avulla. Objektiiivisuus aineiston keruussa sekä analysoimisessa ja kriittisyys työn joka vaiheessa lisäävät tutkimuksen luotettavuutta.

Kohdejoukoksi valikoitui kaksi perhettä, jotka halusivat vapaaehtoisesti osallistua tutkimukseemme. Ennen haastattelujen alkua pyysimme vastaajilta suullisen suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta. Tutkimuksen luotettavuuden lisäämiseksi, aineistonkeruu oli voinut olla laajempi. Kuitenkin tutkimukseen käytettävien resurssien puitteissa ja laadun takaamiseksi tutkimus suoritettiin suppeammin.

Tutkimuksen validiteetilla ja sen luotettavuudella tarkoitetaan sitä, mitä tutkimuksessa on luvattu tutkia (Tuomi, Sarajärvi 2018, luku 6.2). Tutkimuksemme validiteetti on toteutunut, sillä olemme tutkineet sitä mitä on pitänytkin, eli erityistä tukea tarvitsevien lasten perheiden kokemuksia Perheentalon toiminnan vastaamista perheiden osallisuuteen ja tarpeisiin.

9 TUTKIMUKSEN TULOKSET

9.1 Erityistä tukea tarvitsevan lapsen osallisuuden tukeminen ja edistäminen Perheentalolla

Haastateltavat kokivat, että lapsi ja perhe otetaan toiminnan suunnitteluun mukaan niissä määrin, kuin lapset ja perheet osaavat sitä toivoa. Perheentalon avoimen ilmapiirin ansiosta ajatusten ja ideoiden ehdottaminen, sekä toiminnan kehittämistoiveiden kertominen on kynnyksetöntä ja saatu palaute otetaan rakentavasti vastaan. Lisäksi perheet ovat saaneet osallistua erilaisiin tutkimuksiin täyttämällä erilaisia kyselyitä ja lomakkeita, joissa on tiedusteltu Perheentalon toiminnan kehittämisestä. Perheet kokivat tämän tärkeäksi. Perheentalon toiminnan suunnittelussa on huomioitu molempien perheiden mielestä taitavasti erityistä tukea tarvitsevan lapsen tarpeet. Tilat ja välineet ovat tarkoituksenmukaisia ja sovellettavissa monenlaisiin leikkiin. Molemmat perheet myös kokivat, että lasten toiveet leikkivälineiden hankinnassa on aina huomioitu. Perheitä on kuultu suunniteltaessa Perheentalon aukioloaikoja ja tapahtumia.

Perheet kokivat, että erityistä tukea tarvitseva lapsi pääsee osallistumaan Perheentalolla toimintaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Erityistä tukea tarvitseva lapsi voi tarvita tukea ja ohjausta osallistukseen toimintaan yhdessä muiden lasten kanssa. Perheet ovat saaneet hyödyllisiä neuvoja ja ohjausta erityistä tukea tarvitsevan lapsen vuorovaikutus- ja tunnetaitojen tukemiseksi ja vahvistamiseksi eri menetelmin Perheentalon henkilökunnalta. Perheentalon henkilökunta käyttää erilaisia puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä vuorovaikutuksen mahdollistamiseksi lapsen kanssa, tämän mielipiteen selvittämiseksi ja esimerkiksi ohjatakseen tätä siirtymätilanteissa. Perheet kokivat, että

esteetön viestintä on monessa tilanteessa mahdollistanut erityistä tukea tarvitsevan lapsen osallistumisen toimintaan.

Työntekijöiden lapsilähtöinen ja osallisuutta edistävä työskentelytapa näkyy talolla käytettävissä menetelmissä tukea ja ohjata lasta ja vahvistaa tämän osallisuuden mahdollisuuksia. Molemmat perheet osasivat nimetä tilanteita, joissa työntekijä on mahdollistanut lapsen osallisuuden talolla tai osallistumisen toimintaan erilaisin menetelmin. Tällaisia menetelmiä olivat olleet esimerkiksi tukiviittomien käyttö tai kuvakortit. Haastateltavat kokivat, että työntekijöiden taito soveltaa ja eriyttää toimintaa mahdollisti lasten yhdenvertaisen osallistumisen toimintaan.

Vanhemmat kokivat, että lapset otetaan mukaan Perheentalon toiminnan arviointiin joissain määrin työntekijöiden läsnäolevan ja havainnoivan työotteen menetelmin. Perheet kokivat työntekijöiden kuuntelevan lapsia toiveineen ja yksilöllisine tarpeineen. Henkilökunnan pedagoginen osaaminen näkyy toiminnan jatkuvana arviointina ja kehittämisenä, sekä taitona käyttää erilaisia osallistavia menetelmiä työn tukena. Tällaisten yksilöllisten tarpeiden pohjalta Perheentalo on toteuttanut yhdessä erilaisten hankkeiden ja järjestöjen kanssa eriytettyä toimintaa erilaisille, erityistä tukea tarvitseville lapsiperheille.

9.2 Perheentalon toiminnan vastaaminen erityistä tukea tarvitsevan lapsiperheiden tarpeisiin

Haastatteluissa selvitimme millaisia erilaisia tarpeita erityistä tukea tarvitsevilla lapsiperheillä on ja kuinka Perheentalo pystyy niihin toiminnallaan vastaamaan. Perheet kokivat saavansa kaipaamansa tietoa ja hyödyllisiä vinkkejä palveluohjauksen menetelmin Perheentalon työntekijöiltä. Perheet kokivat annetun tiedon ja tuen olevan pyyteetöntä ja asiantuntevaa. Tietoa ja hyödyllisiä vinkkejä erityistä tukevien lapsiperheiden arkeen jaetaan niin talolla keskustellen kuin sosiaalisessa mediassa. Erityistä tukea tarvitseville lapsiperheille on myös tarjolla jonkin verran erilaisia tapahtumia tai luentoja tiedon saamiseksi. Haastateltava vanhempi mainitsi osallistuneensa esimerkiksi tukiviittoma – kurssille, jossa opeteltiin arjessa selviytymistä helpottavia tukiviittomia käytettäväksi lapsen kanssa ohjeiden yksinkertaistamiseen ja esimerkiksi päivänkulun jäsentämiseksi. Perhe koki tämän helpottaneen vuorovaikutusta lapsen kanssa ja arkisista toiminnoista selviytymistä huomattavasti.

Haastateltavat perheet kokivat myös Perheentalon toiminnan tukevan lasten kaverisuhteiden muodostamista ja vertaisuuden kokemuksia. Perheentalon toiminta tukee erityisesti lapsen sosioemotionaalista taitoja ja edistää näin erityistä tukea tarvitsevan lapsen osallisuuden mahdollistumista. Haastateltavat perheet pitivät erityistä tukea tarvitseville lapsille suunnatun pienryhmätoiminnan ja erilaisten teemapäivien merkityksen tärkeäksi lapselle. Perheet kokivat pienryhmässä toimimisen vahvistavan lapsen taitoja toimia ryhmässä, sekä edistävän osallisuutta ryhmänjäsenenä, mutta myös auttavan lasta hyväksymään vammansa, kokemaan vertaisuutta ja myös kohtaamaan erilaisuutta.

Tutkimukseen osallistuneilla perheillä oli voimakas tarve kuulua osaksi jotain ja tahto, sekä pyrkimys yhteisöllisyyteen. Haastatteluissa merkitykselliseksi tarpeeksi nousikin vertaistoiminta ja toiminnan tarjoama tuki vanhemmuuteen. Perheet kokivat tärkeäksi saavansa keskustella samankaltaisen elämäntilanteen jakavien kanssa. Hyödyllisten vinkkien saaminen ja jakaminen helpottaa perheiden arjessa selviytymistä ja esimerkiksi tiedon saaminen erilaisten tukimuotojen mahdollisuuksista voi helpottaa perheen arkea monestakin näkökulmasta tarkasteltuna. Erityistä tukea tarvitsevan lapsiperheen arki voi olla välillä kuormittavaa ja perheet kokivat vertaistuen tuovan voimavaroja arjessa selviytymiseen.

9.3 Vanhemmuuden tukeminen Perheentalolla ja perheen kokemukset vertaistoiminnasta

Heimosen ja Pitkäsen opinnäytetyössä tutkittiin Kuopion Perheentalon esteettömyyttä ja sen vaikutuksia perheiden arjen hyvinvointia vuoden 2016 aikana. Tutkimuksessa nimettiin toiminnan kehittämiskohteiksi vertaistoiminnan lisäämisen esimerkiksi vapaaehtoisia kouluttaen ja hyödyntäen. (Heimonen, Pitkänen 2016, 26-27.) Tutkimuksessa esille nousivat vanhempien toivomat mahdollisuudet keskusteluun muiden vanhempien kanssa ja he toivoivat myös vertaistoimintaa lisättävän erilaisten tapahtumien, kuten teemailtojen ja luentojen muodossa. Omassa tutkimuksessamme tulee selkeästi ilmi, kuinka näihin tarpeisiin on vastattu ja kuinka merkityksellisiä ne perheille ovat. Tutkimuksemme molemmat perheet ovat osallistuneet Perheentalon erilaisiin teemapäiviin ja tapahtumiin ja kokeneet ne merkitykselliseksi voimavaraksi arjessa ja koko perheen hyvinvointia edistäväksi toiminnaksi. Tällä hetkellä perheiden äänestä kuului tyytyväisyys vertaistoimintaan ja tulkittavissa oli, että toimintaa järjestetään talolla monipuolisesti ja tarvelähtöisesti.

9.4 Kokemukset Perheentalon henkilökunnan taidosta kohdata erilaiset perheet

Perheentalolla perheet kohdataan aidosti ja välittäen. Tutkimuksemme perheille merkittävimmät kokemukset nousivat juurikin työntekijöiden tavasta kohdata erilaiset perheet. Perheet kokivat vahvasti saavansa tulla juuri sellaisena kuin ovat ja tulevansa kohdelluiksi yhdenvertaisina ja samanarvoisina. Heti talolle tultaessa, perheitä tervehditään ja heidät otetaan lämpimästi vastaan. Perheiden kuulumisista ollaan aidosti kiinnostuneita ja perheitä tuetaan kasvatustyössä, kuitenkin ammattilaisen omaa asiantuntijuutta korostamatta. Työntekijöiden ja perheiden vuorovaikutus koettiin sallivaksi ja perhelähtöiseksi, sitä kuvailtiin lapsen ja perheen tahdissa eteneväksi. Myös toiminnan ja talolla käynnin velvoittamattomaksi lisäsi tutkimuksemme perheille helposti lähestyttävyyden tunnetta; mihinkään ei tarvitse sitoutua ja käydä saa aina halutessaan.

”Myö oltiin niitä ammattilaisia sit siinä, ketkä on joutunut niitten asioitten kanssa oikeesti olemaan tekemisissä.”

Tutkimukseen osallistuneen perheenäidin ajatuksia jaetusta asiantuntijuudesta.

Esteettömän ja kynnyksettömän saavutettavuuden näkökulmasta Perheentalo ja henkilökunta koetaan jo aikaisempien tutkimusten valossa (mm. Heimonen ja Pitkänen 2016) luotettavaksi, kannustavaksi ja helposti lähestyttäväksi. Tähän vaikuttavat myös henkilökunnan henkilökohtaiset ominaisuudet, kuten elämäkokemus ja ikä. Edellämainitut ominaisuudet nousivat myös omassa työssämmme vahvasti esille.

Heimosen ja Pitkäsen opinnäytetyössä tutkittiin Kuopion Perheentalon esteettömyyttä ja sen vaikutuksia perheiden arjen hyvinvointia vuoden 2016 aikana. Tutkimuksessa nimettiin toiminnan kehittämiskohteiksi vertaistoiminnan lisäämisen esimerkiksi vapaaehtoisia kouluttaen ja hyödyntäen. (Heimonen ja Pitkänen 2016, 26–27.) Tutkimuksessa esille nousivat vanhempien toivomat mahdollisuudet keskusteluun muiden vanhempien kanssa ja he toivoivat myös vertaistoimintaa lisäävän erilaisten tapahtumien, kuten teemailtojen ja luentojen muodossa. Omassa tutkimuksessamme tulee selkeästi ilmi, kuinka näihin tarpeisiin on vastattu ja kuinka merkityksellisiä ne perheille ovat. Tutkimuksemme molemmat perheet ovat osallistuneet Perheentalon erilaisiin teemapäiviin ja tapahtumiin ja kokeneet ne merkitykselliseksi voimavaraksi arjessa ja koko perheen hyvinvointia edistäväksi toiminnaksi. Tällä hetkellä perheiden äänestä kuului tyytyväisyys vertaistoimintaan ja tulkittavissa oli, että toimintaa järjestetään talolla monipuolisesti ja tarvelähtöisesti.

Selvitimme tutkimuksessamme osallisuuden toteutumista myös kohtaamisen ja esteettömän viestinnän näkökulmasta. Haastateltavamme kokivat henkilökunnan taidokkaan kohtaamisen lisäksi myös esteettömän viestinnän olevan Perheentalon vahvuuksia. Molemmat tutkimuksemme perheet käyttivät sosiaalista mediaa saadakseen tietoa talon toiminnasta ja esimerkiksi aukioloajoista. Haastateltavat nimesivät Facebook –yhteisöpalvelun, sekä sähköpostin tärkeäksi tiedonkulun ja yhteydenpidon välineeksi. Lisäksi talon toiminnasta, tapahtumista ja aukioloajoista ilmoitetaan Perheentalon kotisivuilla ja paikan päällä. Haastateltavat kokivat tärkeäksi suomenkielentaidon osaamisen ja kirjoitetun, sekä puhutun kielen selkeyden tärkeäksi osallisuutta edistäväksi keinoksi. Heimosen ja Pitkäsen (2016, 30) tutkimuksen mukaan markkinointia tulisi kohdentaa nykyistä monimuotoisemmin eri kulttuurit huomioiden. Heimonen ja Pitkänen pohtivat opinnäytetyössään, kuinka monimuotoinen markkinointi madaltaa erilaisten perheiden kynnystä tulla tutustumaan talon toimintaan. Myös me jäimme pohtimaan omaa työtä tehdessämme, millainen merkitys esteettömällä ja eri jakelukanavain välittävällä viestinnällä on toiminnan saavutettavuuteen erilaisille perheille.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Haastateltavat perheet kokivat Perheentalon toiminnan vastaavan monipuolisesti erilaisten perheiden tarpeisiin. Haastateltavat perheet kokivat tarvitsevansa tukea lapsen kaverisuhteiden muodostamisessa esimerkiksi kommunikointia tukien ja vahvistaen eri menetelmin. Perheentalo on vastannut perheiden odotuksiin toiminnallaan monipuolisesti, järjestämällä esimerkiksi erilaisia teemapäiviä, tapahtumia ja kursseja. Lapset ja perheet ovat oppineet käyttämään tukiviittomia ja muita puhetta tukevia menetelmiä ja ottaneet ne osaksi arkea. Menetelmät ovat helpottaneet ja sujuvoittaneet

perheiden kokemusten mukaan arkea. Puhetta tukevien ja korvaavien menetelmien käyttö myös vahvistaa lapsen osallisuutta.

Perheet kokivat myös tarvitsevansa keskusteluita muiden samankaltaisen elämäntilanteen jakavien perheiden kanssa tai perheiden, jotka ovat eläneet samankaltaista arkea. Vertaistoiminta vanhemmuuden tuen muotona nousikin vahvaksi ja merkitykselliseksi voimavaraksi perheiden arjessa. Perheentalo mahdollistaa vertaistuen monipuolisessa vertaistoinnalla erilaisten ryhmien ja tapahtumien muodossa. Myös lapset kokevat talolla vertaisuutta ja keskusteluissa nousikin esille lapsen arvokkaat kokemukset hyväksytyksi tulemisesta ja yhdenvertaisuudesta. Perheet kokivat lasten saavan vertaisuuden kokemuksia erilaisiin ryhmiin osallistumisen myötä.

Lapsen osallisuuden edistäminen ja lapsen oikeuksien toteutuminen on ollut ajankohtainen keskustelunaihe jo pitkään ja se on käynnistänyt muun muassa hallituksemme muutosohjelman, sekä muutosohjelman tavoitteita tukevia hankkeita. Perheentalo pyrkiikin erilaisten hankkeiden myötä selvittämään erityistä tukea tarvitsevan lapsen ja tämän perheen osallisuuden kokemuksia Perheentalon toiminnasta ja sen vaikutuksia erilaisten perheiden arkeen. Perheet kokevat matalan kynnyksen Perheentalon ja sen toiminnan tukevan ja edistävän monipuolisesti lapsen ja perheiden osallisuutta. Haastateltavat kokivat, että lapset ja perheet pääsevät haluamissaan määrin osallistumaan toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arvointiin. Merkityksellisintä haastatteluilissa oli perheiden kokemus juurikin henkilökunnan taidosta kohdata ja kuulla perheitä, sekä havainnoida erilaisten perheiden erilaisia tarpeita.

Arvokas ja asiantunteva kohtaaminen oli haastateltaville perheille merkityksellinen kokemus ja voimaannuttava tuen muoto arjessa. Lämmin tervehtiminen talolle saavuttaessa ja henkilökunnan aito kiinnostuneisuus perheiden kuulumisista nousi tutkimuksessamme voimaannuttavaksi kokemukseksi ja koko perheen hyvinvointia edistäväksi voimavaraksi. Henkilökunnan vuorovaikutusosaaminen ja henkilökohtaiset ominaisuudet luovat talolle ilmapiirin, jonne on helppo tulla juuri sellaina kuin on.

Leppikangas ja Nurmela selvittivät opinnäytetyössään osallisuutta, esteettömyyttä ja vertaistukea Perheentalossa ja kehittämissuunnitelmissa aukioloaikojen laajentaminen iltaisin ja viikonloppuisin korostui, jotta työssäkäyvien osallistumien toimintaan mahdollistuisi paremmin (Leppikangas ja Nurmela 2017, 31). Omassa opinnäytetyössämme haastateltavat perheet kokivat saaneensa vaikuttaa Perheentalon toimintaan jo aukioloajoista lähtien esimerkiksi erilaisiin kyselyihin vastaten ja tutkimuksiin osallistuen. Perheentalolla aukioloaikoihin on pyritty siis vastaamaan kävijöiden tarpeista ja toiveista lähtöisin. Edellään mainittujen menetelmin on myös selvitetty perheiden tyytyväisyyttä toimintaan ja toiminnan vastaamisesta erilaisten perheiden tarpeisiin.

11 POHDINTA

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) pyrkii vastaamaan lapsiperheiden muuttuneisiin tarpeisiin kehittämällä ja yhdenvertaistamalla tukimuotoja –ja malleja, jotka edistävät lasten ja perheiden osallisuutta, sekä vaikuttamismahdollisuuksia palveluissa ja niiden suunnittelussa. Lapsiperheiden hyvinvointi ja lapsen aseman vahvistaminen on aina ajankohtainen ja tärkeä aihe, joka korostuu muuttuvassa yhteiskunnassamme erilaisten muutosten ja haasteiden myötä.

Lastu-Projektin pyrkimys kehittää tällaisia lapsen osallisuutta edistäviä ja perheiden hyvinvointia tukevia tukimuotoja on tavattoman tärkeä lähtökohta lapsen ja perheiden osallisuuden vahvistamiseksi. Yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistävien tukimuotojen kehittäminen lapsi- ja perhelähtöisesti, sekä tällaisten toimintojen vakiinnuttaminen osaksi Perheentalon toiminta edistää kuopiolaisien lapsiperheiden vaikuttamismahdollisuuksia ja osallisuutta arjessa.

Opinnäytetyömme on tuottanut hyödyllistä tietoa Perheentalolle ja osaltamme edistämme Lastu-projektin loppuraportin laatimista. Työmme tukee ja edistää myös erityistä tukea tarvitsevien lapsiperheiden asemaa yhteiskunnassamme ja tekee heidän tarpeitansa näkyvimmiksi osallisuuden ja oikeuksien toteutumisen edistämiseksi. Toimeksiantajamme sai opinnäytetyömme avulla ajankohtaista ja hyödyllistä tietoa Kuopion Perheentalon toiminnan tämänhetkisestä soveltuvuudesta erityistä tukea tarvitseville lapsiperheille, sekä kuinka se vastaa erityistä tukea tarvitsevien lapsiperheiden tarpeisiin. Tuotimme tietoa myös siitä, millaisia vaikutuksia toiminnalla on ollut perheiden arkeen. Teemahaastatteluina toteutetun tutkimuksen tulosten ansiosta toimintaa on mahdollista kehittää lapsi –ja perhelähtöisesti erilaisten perheiden tarpeita ja toiveita vastaaviksi. Lisäksi tutkimuksemme tuloksia on mahdollista hyödyntää uusia Perheentaloja perustettaessa ja toimintaa suunniteltaessa.

Kuopion Perheentalo on matalankynnyksen kohtaamispaikka erilaisille perheille ja tekee arvokasta työtä erityistä tukea tarvitsevien lasten ja heidän perheidensä osallisuuden edistämiseksi. Moniammatillinen yhteistyö ja verkostotyö eri toimijoiden ja viranomaisten kanssa varmistaa perheiden asiantuntevan ja kokonaisvaltaisen hyvinvointia edistävän työn. Perheentalon toiminnan maksuttomuus ja laajat aukioloajat mahdollistavat erilaisten perheiden matalan kynnyksen osallistumisen toimintaan. Kuopion Perheentaloa kuvaillaan kotisivuilla kaikille lapsille ja lapsiperheille avoimeksi yhteisötaloksi, joka edistää perheiden osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Tutkimuksemme nousikin vahvasti esille perheiden kokema yhteisöllisyys ja vertaistuki. Myös Perheentalon henkilökunnan välittömyys ja taito kohdata erilaiset perheet koettiin Perheentalon ilmapiiriä tukevaksi ja vahvistaksi tekijäksi. Avoin ja luottamuksellinen ilmapiiri edesauttaa mahdollisesti hankalienkin vanhemmuuteen ja arkeen liittyvien haasteiden puheeksiottamisen, mutta myös onnistumisien ja ilojen jakamisen.

Opinnäytetyöprosessimme alkoi loppuvuodesta 2017 ja matka tämän luvun kirjoittamiseen on ollut monintavoin rikastuttava ala- ja ylämäkineen. Aloitimme Opinnäytetyön teon tarmokkaalla suunnitellulla ja yhteistyö toimeksiantajan kanssa lähti sujumaan saumattomasti. Kuitenkaan emme olleet

osanneet riittävässä määrin arvioida työhön käytössä olevia resursseja ja niitä vieviä tekijöitä. Opiskeleminen elämänvaiheena haastaa pohtimaan omaa ajankäyttöä, erityisesti kun emme välttämättä suorita opintoja konkreettisesti koulun tiloissa. Opimme paljon asioita kantapäähän kautta, mutta toimeksiantajamme tuki, joustavuus ja kannustaminen tutkimuksen kuluessa on ollut ihailtavaa ja arvostettavaa.

Prosessi on ollut tavattoman opettavainen ja olemme päässeet tutkimaan omaa ammatti-identiteettiämme sosionomeina ja pohtimaan menetelmiä erityisesti lapsen ja perheen osallisuuden tukemiseksi ja edistämiseksi, sekä esimerkiksi kohtaamisen taitojamme ja niiden merkitystä asiakastyössä. Opinnäytetyön myötä yhteistyötaitomme ja suunnitelmallinen työotteemme on kehittynyt roimasti. Tutkimuksen teko edellyttää tutkijoilta joustavuutta, sekä vastuunottoa –ja sen jakamista. Rehellisyys ja luotettavuus ovat tärkeitä tutkijan ominaisuuksia. Olemme saaneet merkityksellistä kokemusta työskentelystä osana moniammatillista tiimiä ja oppineet hahmottamaan aikaisempaa kokonaisvaltaisemmin alan toimijoita. Toimiva yhteistyö eri viranomaisten ja toimijoiden kanssa alalammme edellyttää moniammatillisen työotteen ja verkostotyön omaksumista osaksi työskentelytapoja ja se on tärkeä edellytys asiakkaan osallisuuden edistämiseksi.

Lisäksi olemme saaneet arvokkaita näkökulmia erityistä tukea tarvitsevien lasten ja heidän perheidensä kanssa työskentelyyn. Pääsimme teemahaastatteluita toteuttaessamme kohtaamaan ja toimimaan vuorovaikutuksessa erilaisten perheiden kanssa. Erilaiset vuorovaikutustilanteet vahvistavat asiakastyössä tarvittavia taitoja; kohtaamisen, näkemisen ja aidon kuulemisen taitoja. Pyrimme haastatteluissa luomaan luottavaisen ja avoimen ilmapiirin, jotta perheet tuntuivat tulleensa kuuluksi ja huomioon otetuiksi. Uskomme, että havainnointikykyämme ja havaintojen tulkitsemisen taidot kehittyivät erilaisia perheitä kohdatessa. Havainnointitaidot ovat tärkeitä tulevassa työssämme, sillä ne edistävät pedagogista työskentelyä ja mahdollistavan työn reflektoinnin.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

AHONEN, K., HONKANEN, K., OLLI, J., RONIMUS, H., SEPPÄNEN, M. 2018. THL – Päätösten tueksi 26 | 2018. Kuuluva lapsi– kohti vammaisen lapsen osallisuutta palveluissa [Verkojulkaisu] [Viittaukset 2018-11-15]. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136423/URN_ISBN_978-952-343-039-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y

ENGBLOM, J., HÄNNINEN, K., ja Honkanen, L. (toim.) 2017. Käsi käden päällä – Näkövammaisen lapsen kuntouttava arki. Kirjapaino Bookcover Oy: Näkövammaiset lapset ry.

HAARNI, I. 2006. Keskeneneräistä yhdenvertaisuutta. Vammaisten henkilöiden hyvinvointi ja elinolot Suomessa tutkimustiedon valossa. [Verkojulkaisu] [viitattu 2018-10-11]. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77988/r6-2006-verkko.pdf?sequence=1>

HEIMONEN, S., PITKÄNEN, E. 2016. Esteetön Perheentalo, tutkimus Kuopion Perheentalon fyysisen ja sosiaalisen esteettömyyden edellytyksistä ja vaatimuksista. [Opinnäytetyö] [Viitattu 2018-11-19]. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/120472/Heimonen_Sannamaria%20ja%20Pitkanen_Elina.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Heinämäki, L. 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Erityispäivähoito – lapsen mahdollisuus. So-siaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 58. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy

HELLSTRÖM, M., JOHNSON P., LEPPILAMPI, A., SAHLBERG, P. 2015. Yhdessä oppiminen. Yhteistoinnallisuuden käytäntö ja periaatteet.

HIRSJÄRVI, S, HURME, H 2000. Tutkimushaastattelu – teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopisto-paino Helsinki.

HIRSJÄRVI, S., HURME, H. 2000. Tutkimushaastattelu – teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopisto-paino Helsinki.

HIRSJÄRVI, S., REMES, P. ja SAJAVAARA, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Innokylä 2018. Lastu – Vammaisten lasten perheiden tukimallit -projekti. [Verkojulkaisu] [Viitattu 2018-11-11]. Saatavissa: https://www.innokyla.fi/web/hanke4048385/etusivu?p_p_id=pro-

jects_WAR_projectsportlet&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=1&_projects_WAR_projectsportlet_projectId=7666657&_projects_WAR_projectsportlet_action=viewGeneral

JÄRVINEN, K., MIKKOLA, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Pedatieta Oy

Kuopion Perheentalo 2018a, Toiminta [Verkojulkaisu] [Viitattu 2018-11-16]. Saatavissa: <https://www.kuopionperheentalo.fi/toiminta/>

Kuopion Perheentalo, 2018b, Hankkeet [Verkojulkaisu] [Viitattu 2018-11-16]. Saatavissa: <https://www.kuopionperheentalo.fi/hankkeet/>

Lastu – Vammaisten lasten perheiden tukimallit -projekti [Verkojulkaisu] [Viitattu 2018-11-13]. Saatavissa: https://www.innokyla.fi/web/hanke4048385/etusivu?p_p_id=projects_WAR_projectsportlet&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=1&_projects_WAR_projectsportlet_projectId=7666657&_projects_WAR_projectsportlet_action=viewGeneral

Lastu-projektin esite 2017. [Verkojulkaisu] [Viitattu 2018-11-13]. Saatavissa: http://www.savas.fi/userfiles/file/lastu/Lastu_esite_2017_web.pdf

LAUNONEN, K. 2009. Tietoa vuorovaikutuksesta. [Verkojulkaisu] [Viitattu 2018-11-17]. Saatavissa: http://papunet.net/tietoa/fileadmin/muut/vuorovaikutus/Vuorovaikutus_110609.pdf

LEPPIKANGAS, H., NURMELA P. 2017. Osallisuus, esteettömyys ja vertaistuki Perheentalossa. [Opinnäytetyö] [Viitattu 2018-11-24] Saatavilla: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/133932/Leppikangas_Helena_Nurmela_Minna.pdf?sequence=1&isAllowed=

MIKKONEN, I., SAARINEN, A. 2016. Katsaus vertaistukeen. Grano Oy. Kuopio.

MÄÄTTÄ, P., RANTALA, A. 2010. Tavallisen erityinen lapsi. Onnistuneen yhteistyön arvoitusta ratkaisemassa. PS-KUSTANNUS. Juva: Bookwell Oy.

MÄÄTTÄ, P. 2014. Perheen näkökulma [E-aineisto] [Viitattu 2018-11-17]. Saatavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=SOyppyW6tXI>

MÄÄTTÄ, P. 2016. Kriisipuhe ja kumppanuuden mahdottomuus [Verkojulkaisu] [Viitattu 2018-11-15]. Saatavissa: <https://oppimisentuenpaivat.files.wordpress.com/2016/09/oppimisen-ja-kasvatuksen-tuen-pacc88ivacc88t-23-9-2016-pptx.pdf>

MÖNKKÖNEN, K. 2018. Vuorovaikutus asiakastyössä. Gaudeamus.

Perustuslaki 11.6.1999/731. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-10-8.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perustuslaki%20116>

PIHLAJA, P., VIITALA, R. 2018. Varhaiserityiskasvatus. Teoksessa: MERIKOSKI, H., PIHJALA, P. Puheen ja kielen kehityksen tukeminen varhaiskasvatuksessa. 1.painos. PS-kustannus.

PUUSTINEN, K. 2012. Leijonaemot. Erityislasten vanhempien kokemuksia vertaistuesta. [Opinnäytetyö] Diak itä Pieksämäki. [Viitattu 2018-11-16]. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/52318/Puustinen_Kaija_2012.pdf?sequence=2&isAllowed=y

RISSANEN, Riitta 2006. Fenomenografia. Luku 5.1. kokonaisuudesta Anita Saaranen-Kauppinen & An-na Puusniekka. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yh-teiskuntatieteellinen tietoarkisto. [Viitattu 2018-11-12] Saatavissa: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>

SAARANEN-KAUPPINEN, A., PUUSNIEKKA, A., 2006. 6.3.2 Teemahaastattelu [Verkkojulkaisu] KvaliMOTV Menetelmäopetuksen tietovaranto. [Viitattu 2018-11-13]. Saatavissa: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>

SARAJÄRVI, A., TUOMI, J. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. (e-pub-versio). Tammi. Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-10-11.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuoltolaki>

Suomen YK-liitto 2015. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja [Verkkojulkaisu] Julkaisija: Suomen YK-liitto. [Viitattu 2018-11-15]. Saatavissa: https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf

THL 2015. Psykososiaalinen kehitys [Verkkojulkaisu] [Viitattu 2018-11-20]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/ohjeet-ja-tukimateriaali/menetelmat/psykososiaalinen-kehitys>

THL 2015. Vuorovaikutus –aitoa kohtaamista [Verkkojulkaisu] [Viitattu 2018-11-17]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/lapset-perheet/vuorovaikutus-aitoa-kohtaamista>

THL 2018a. Vammaisuus eriarvoisuuden aiheuttajana [Verkkojulkaisu] [Viitattu 2018-11-15]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/vahemmistot/vammaisuus>

THL 2018b. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) 2018. [Verkkajulkaisu] [Viitattu 2018-11-13]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape->

Tukiliitto 2017. Vuorovaikutusta. [Verkkajulkaisu] [Viitattu 2018-10-18]. Saatavissa: <https://www.tukiliitto.fi/tavoitteet/vuorovaikutusta/>

TULENSALO, H., 2018. Mitä osallisuus on ja miten sitä toteuttaa [Verkkajulkaisu] [Viitattu 2018-11-24] Saatavissa: [file:///C:/Users/Asus/Downloads/Lapsen%20etu-seminaarit_Mit%C3%A4%20osallisuus%20on_HT%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Asus/Downloads/Lapsen%20etu-seminaarit_Mit%C3%A4%20osallisuus%20on_HT%20(1).pdf)

TONTTILA, T. 2006. Vammaisen lapsen äidin vanhemmuuden kokemus sekä lähiympäristön ja kasva-tuskumppanuuden merkitys. Helsinki: Helsingin yliopiston käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Sovel-tavan kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 272. Väitöskirja.

TUOMI, J., SARAJÄRVI, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

TURJA, L., Vuorisalo, M. 2017. Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessa. Teoksessa Koivu-la, M., Siippanen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) 2017. Valloittava varhaiskasvatus - Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino.

Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-10-11.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=varhaiskasvatuslaki>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2016. Opetushallitus. [Verkkajulkaisu] [Viitattu 2018-10-8]. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatus-suunnitelman_perusteet_2016.pdf.

VIHOLAINEN, H., & ASUNTA, P. (2018). Motorisen oppimisen vaikeudet lapsen arjessa. In P. Pihlaja, & R. Viitala (Eds.), Varhaiserityiskasvatus. s. 244-251. PS-kustannus.

VILÉN, M., LEPPÄMÄKI, P. ja EKSTRÖM, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

LIITE 1: TEEMAHAASTATTELURUNKO

Minkälaisia Perheentalon palveluita käytätte? Kuinka usein?

Kuinka kauan olette niitä käyttäneet?

Kuinka olette kokeneet niiden saatavuuden?

Minkälaisia ajatuksia osallisuus teissä herättää? Mitä osallisuus mielestänne on?

Kuinka olette kokeneet osallisuutenne toiminnan suunnittelussa? Kehittämisessä?

Millaista osallisuutenne on toiminnassa?

Millaisia kokemuksia, tilanteita tulee mieleen

- a) osallisuudesta
- b) osallisuuden estymisestä?

Kuinka perheentalon toiminta on vaikuttanut teidän perheeseen?

Millä tavoin tämä näkyy arjessanne?

Millaista tukea vanhemmuuteen Perheentalo on teille tarjonnut?

Onko tuki ollut riittävää?

Kokemuksianne

- a) tuen riittävydestä
- b) tuen riittämättömyydestä

Minkälaisia ajatuksia esteettömyys teissä herättää?

Koetteko sillä olleen vaikutuksia osallisuutenne

- a) mahdollistumiseen

b) estymiseen

Onko Perheentalon viestintä ollut esteetöntä, eli onko tiedonsaanti ollut helppoa? Ja palvelut näin saavutettavissa?

LIITE 2: PERHEILLE JAETTU MAINOS

Hei! Haluaisitko kertoa perheenne kokemuksia Perheentalon toiminnasta?

- Onko perheessänne erityistä tukea tarvitseva lapsi?
 - Käytättekö Perheentalon palveluita?
- Haluaisitteko kertoa omia kokemuksianne Perheentalon toiminnasta, sekä sen vaikutuksista perheeseenne?

Mikäli saitte rastin jokaiseen ruutuun, olette juuri etsimämme perhe ja hirmuisen arvokas apu opinnäytetyömme toteutuksessa ja Perheentalon ensi syksyn toiminnan suunnittelussa.

Kaksi sosionomiopiskelijaa selvittävät haastatellen erilaisten perheiden kokemuksia Perheentalon toiminnasta, sekä sen vaikutuksista perheisiin. Haastattelut toteutetaan kesän 2018 aikana.

Otathan rohkeasti yhteyttä joko puhelimitse tai sähköpostitse, niin sovitaan yhdessä Teidän perheellenne sopiva aika haastattelulle 😊

Yhteydenottoa toivoen,
Sosionomiopiskelijat Sara Kaikkonen ja Minna Kumpulainen
Puh. 0407279544
Sara.Kaikkonen@edu.savonia.fi

